

આ પ્રશ્નપત્રમાંથી થોડા-ઘણા (ઓછા-વત્તા) પ્રમાણમાં પ્રશ્નો તા. ૫ માર્ચ, ૨૦૧૭ના રોજ લેવાનાર મુખ્ય પરીક્ષામાં પુછાશે. અભ્યાસક્રમના પુસ્તકની છેલ્લી આવૃત્તિનો જ ઉપયોગ કરવો.

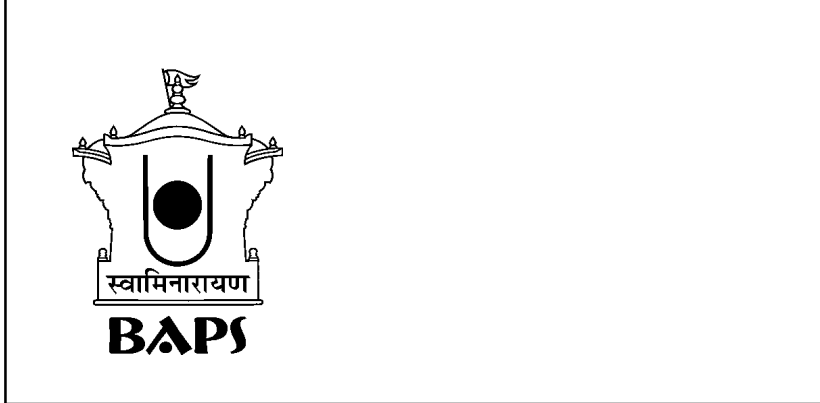
બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

પૂર્વ કસોટી : સત્સંગ પ્રાજ્ઞ ખંડ - ૨ : પ્રશ્નપત્ર - ૧

જાન્યુઆરી, ૨૦૧૭

સમય : સવારે ૯ થી ૧૨

કુલ ગુણ : ૧૦૦

ગેરહાજર પરીક્ષાર્થીની જવાબવહીનું ફક્ત આ પૃષ્ઠ જ પરત મોકલવું.

પરીક્ષાર્થીની નામ સંબંધી વિગતની નીચે 'બારકોડ' દર્શાવેલ છે, તેને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકશાન પહોંચાડવું નહીં તેવી ખાસ વિનંતી.

ફરજિયાત : પરીક્ષાર્થીએ જાતે ભરવાની વિગત

વર્ગસુપરવાદ્યક્ષની સહી વગરની જવાબવહી માન્ય ગણાશે નહિ.

પરીક્ષાર્થીની જન્મ તારીખ

પરીક્ષાર્થીનો અભ્યાસ .....

પરીક્ષાર્થીના જ નામવાળી જવાબવહી અને ઉપરની ફરજિયાત ભરવાની તેની જ વિગતોની સત્યાર્થતા ચકાસીને વર્ગસુપરવાદ્યક્ષે સહી કરવી.

વર્ગસુપરવાદ્યક્ષની સહી .....

પાછળ લાખેલી સૂચનાઓનું અવશ્ય પાલન કરવું.

પેપર તપાસનાર(પરીક્ષક)ની સહી .....

પરીક્ષકની નોંધ :-

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૧ (૪)	
	૨ (૪)	
	૩ (૩)	
	૪ (૪)	
	૫ (૬)	

વિભાગ - ૧, કુલ ગુણ (૨૧)

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૬ (૧૨)	
	૭ (૮)	
	૮ (૧૨)	
	૯ (૮)	

વિભાગ - ૨, કુલ ગુણ (૪૦)

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૧૦ (૧૦)	
	૧૧ (૮)	
	૧૨ (૬)	
	૧૩ (૧૫)	

વિભાગ - ૩, કુલ ગુણ (૩૯)

મોડરેશન વિભાગ માટે જ

ગુણ આંકડામાં

શબ્દોમાં .....

ચેકરનું નામ

પરીક્ષાર્થીઓને અગત્યની સૂચના

૧. પરીક્ષાર્થી સત્સંગ પ્રારંભ થી સત્સંગ પ્રાજ-૩ સુધીની ક્રમશઃ દરેક પરીક્ષા પાસ કર્યા પછી જ આગળની પરીક્ષા આપી શકશે.
૨. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષાના મુખ્ય દિવસે પરીક્ષાર્થીના નામવાળું મુખ્ય પૃષ્ઠ પરીક્ષા કાર્યાલય દ્વારા પ્રિન્ટ કરીને મોકલવામાં આવે છે. તે મુજબ જ પરીક્ષાર્થીએ પરીક્ષાની શ્રેણી (દા.ત. પ્રારંભ, પ્રવેશ, પરિચય વગેરે) તથા માધ્યમ (ગુજરાતી, હિન્દી, English)માં પરીક્ષા આપવાની રહેશે. તેમાં કોઈપણ જાતનો ફેરફાર કરીને આપેલ પરીક્ષા માન્ય ગણાશે નહિ.
૩. પરીક્ષાર્થીએ પૂર્વકસોટીના પ્રશ્નપત્રની શ્રેણી (પ્રારંભ, પરિચય, પ્રાજ-૧ ફક્ત પહેલું....) તથા પરીક્ષાના માધ્યમ (ગુજરાતી, હિન્દી, English) મુજબ જ મુખ્ય પરીક્ષા આપવાની રહેશે. પૂર્વકસોટીની માહિતી મુજબ પરીક્ષા કેન્દ્રના મુખ્ય પરીક્ષા કાર્યકરને અંતિમ યાદી (Final List) મોકલવામાં આવે છે તે મુજબ જ મુખ્ય પરીક્ષા દિવસે પરીક્ષા આપવાની રહેશે. અંતિમ યાદી(Final List)ની વિગતથી જુદી પડતી વિગતવાળી આપેલી પરીક્ષા રદ (કેન્સલ) ગણાશે અને તેવી જવાબવહી તપાસવામાં આવશે નહીં.
૪. મુખ્ય પરીક્ષા દિને વર્ગખંડમાં હાજર રહેલા પ્રત્યેક પરીક્ષાર્થીએ પોતાના નામવાળી જવાબવહી લઈ તથા તેમાં માંગેલી અન્ય વિગત (જન્મ તારીખ, અભ્યાસ) ભરીને મુખ્ય પૃષ્ઠ ઉપર વર્ગ સુપરવાઈઝરની સહી પરીક્ષાર્થીએ ભૂલ્યા વગર કરાવી લેવી. વર્ગ સુપરવાઈઝરની સહી વગરની જવાબવહી રદ (કેન્સલ) ગણાશે અને તે તપાસવામાં આવશે નહીં.
૫. પરીક્ષાર્થી ફક્ત વાદળી કે કાળી શાહીવાળી પેનથી જ ઉત્તરો લખે. પેન્સિલથી, લાલ, લીલી કે અન્ય શાહીથી અથવા એકથી વધારે શાહીથી લખેલા ઉત્તરો માન્ય ગણાશે નહિ.
૬. પ્રશ્નોના જવાબ સૂચના મુજબ આપવા. છેકછાકવાળા જવાબો માન્ય ગણાશે નહીં. અસ્પષ્ટ અને ઉકેલી ન શકાય તેવા જવાબો માન્ય ગણાશે નહિ. એકથી વધારે પ્રકારના જુદા જુદા અક્ષરોવાળી જવાબવહી રદ (કેન્સલ) ગણાશે અને તે તપાસવામાં આવશે નહીં.
૭. પરીક્ષાખંડની બહાર કે અન્ય તમામ પરીક્ષાર્થીઓથી અલગ કે પરીક્ષાના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરીને આપેલી પરીક્ષા માન્ય ગણાશે નહિ.
૮. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા કાર્યાલય, અમદાવાદની પૂર્વ મંજૂરી લીધા સિવાય, મૂળ પરીક્ષાર્થીના બદલે ‘લહિયા’, ‘સબસ્ટીટ્યુટ રાઈટર’ કે ‘અન્ય વ્યક્તિ’ દ્વારા લખાઈને આવેલ પરીક્ષાની જવાબવહી રદ ગણવામાં આવશે.
૯. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા કાર્યાલય, અમદાવાદને અગાઉથી જણાવ્યા વગર રજીસ્ટર્ડ થયેલ પરીક્ષા કેન્દ્રના બદલે અન્ય પરીક્ષા કેન્દ્રમાંથી આપેલી પરીક્ષા રદ (કેન્સલ) ગણાશે અને તેવી જવાબવહી તપાસવામાં આવશે નહીં.
૧૦. સત્સંગ પ્રવેશ, પરિચય, પ્રવીણ તથા સત્સંગ પ્રાજ ખંડના બંને પ્રશ્નપત્રમાં રજીસ્ટર્ડ થયેલા પરીક્ષાર્થીઓએ બંને પ્રશ્નપત્રની પરીક્ષા આપવી ફરજિયાત છે. કોઈપણ એક જ પ્રશ્નપત્રની આપેલી પરીક્ષાની જવાબવહી તપાસવામાં આવશે નહિ.
૧૧. મુખ્ય પરીક્ષામાં જવાબવહીમાં વધારાના પાના કે પુરવણી જોડીને તેમાં લખેલા ઉત્તર તપાસવામાં આવશે નહિ.
૧૨. પરીક્ષાખંડમાં પરીક્ષા દરમિયાન કોઈ પણ પરીક્ષાર્થીએ પરીક્ષા સંબંધી કોઈપણ પ્રકારનું સાહિત્ય, મોબાઈલ ફોન તથા ઇલેક્ટ્રોનિક સાધનો જેવાં કે ટેબ્લેટ, લેપટોપ વગેરેનો ઉપયોગ કરવો નહિ તથા પોતાની પાસે રાખવા પણ નહિ.
૧૩. પ્રાજ પરીક્ષાનું ફોર્મ ભરતાં પહેલાં નીચેના મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખવા.
  - પરીક્ષાર્થી એક જ વર્ષે બંને પ્રશ્નપત્ર આપી શકે છે અથવા પહેલાં વર્ષે પહેલું પ્રશ્નપત્ર અને બીજા વર્ષે બીજું પ્રશ્નપત્ર આપી શકે છે. પહેલાં પ્રશ્નપત્રમાં ઉત્તિર્ણ (પાસ) થયા બાદ જ બીજું પ્રશ્નપત્ર આપી શકાય છે. પ્રાજ પરીક્ષામાં ફક્ત પહેલું પ્રશ્નપત્ર અથવા ફક્ત બીજું પ્રશ્નપત્ર આપનારે પાસ થવા માટે તે પેપરમાં ૪૫ ગુણ મેળવવા ફરજિયાત છે.
  - જે પરીક્ષાર્થીએ પ્રાજના બંને પ્રશ્નપત્રમાં રજીસ્ટ્રેશન કરાવેલ હોય અને તે પરીક્ષાર્થી કોઈપણ એક પ્રશ્નપત્ર જ આપે અને બીજા પ્રશ્નપત્રમાં ગેરહાજર રહે તો એક જ પ્રશ્નપત્રની આપેલી જવાબવહી તપાસવામાં આવશે નહિ. જે પરીક્ષાર્થીએ પ્રાજના બંને પ્રશ્નપત્ર આપ્યાં હોય તેણે પાસ થવા ૮૦ ગુણ મેળવવા પડશે.
  - પ્રાજ પરીક્ષા આપતા પરીક્ષાર્થીઓ ખાસ ધ્યાન રાખે કે જે પરીક્ષાર્થીઓ અલગ અલગ વર્ષે પ્રશ્નપત્ર પહેલું અને બીજું આપે છે તેઓએ પ્રથમ પ્રશ્નપત્ર ૪૫ કે તેથી વધુ ગુણે પાસ કર્યા પછી બીજું પ્રશ્નપત્ર વધુમાં વધુ એક જ વર્ષના વિરામ બાદ આપવાનું રહેશે. એકથી વધુ વર્ષની ગેરહાજરી બાદ આપેલું બીજું પ્રશ્નપત્ર માન્ય ગણાશે નહિ. તે પરીક્ષાર્થીએ ફરીથી પ્રાજનું પ્રશ્નપત્ર એક અથવા બંને પેપર આપવાના રહેશે.
  - પ્રાજ પરીક્ષાના પારિતોષિક વિજેતાની યાદીમાં આવતા પરીક્ષાર્થીઓ પૈકી જેમણે પ્રાજના બંને પ્રશ્નપત્ર સાથે એક જ વર્ષે આપ્યા હોય તેમને ૧૦ ટકા ગુણ પ્રશસ્તિરૂપે મળશે અને તેવી રીતે પરીક્ષાર્થી ઈનામ માટે યોગ્ય ગણાશે.
  - નોંધ :- જે પરીક્ષાર્થીઓએ ભારતની પ્રવીણ પરીક્ષા પાસ કરી છે તેવા જ પરીક્ષાર્થીઓ પ્રાજ-૧ પરીક્ષા આપી શકશે.
૧૪. અયોગ્ય રજીસ્ટ્રેશન !!! પરિણામ મળશે નહિ !!!

$$[\gamma]$$

.....

.....

૪. એ જે એકરસ તેજ છે તેને શું કહીએ ?

$$[\gamma]$$

૪. પોતાના ત્યાગના ઈશકની વાત કરતાં શ્રીજીમહારાજ શું કહે છે ?

[illegible]

[3]

૨. વાંઝિયાને ઘેર દીકરો આવ્યો અને તે મરી જાય.

(   ) દષ્ટાંત : .....

.....

.....

.....

સિદ્ધાંત : .....

.....

.....

$$[\gamma]$$

૨. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના કહેવાથી જાગાસ્વામી સાંખડાવદરના બીડમાં ગયા, તો ત્યાં રહ્યા થકાં તેમને આખાય સમૈયાનાં દર્શન થયાં.

૩. યોગીજી મહારાજ ભાવનગરમાં રાજાનું કુલેકું નીકળ્યું તો પણ જોવા ન ગયા.

૪. રાજા પરીક્ષિતને જ્યારે ખબર પડી કે સાત દિવસમાં મારું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે, ત્યારે શુકજી પાસે ગયા ને જ્ઞાન મેળવ્યું અને મૃત્યુનો ભય ટળી ગયો.

( ) સંદર્ભ : .....

સમજૂતી : .....

પ્ર. ૫ નીચે આપેલાં અવતરણોની પૂર્તિ કરો.

[૬]

૧. જેમ રાજા હોય ને તેની .....

..... એ સાધુનો પણ પ્રતાપ છે.

૨. અને ભગવાનના ભક્તની ..... તે તો ભક્તિરૂપ છે.

૩. વૈરાગ્યહીન હોય તે ..... કૃપાએ કરીને ટળે.

વિભાગ - ૨ : ભગવાન સ્વામિનારાયણ જીવનચરિત્ર ભાગ ૨, ૩ અને ૪ - છટ્ટી આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૨

પ્ર. ૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં)

[૧૨]

૧. શ્રીજીના મુખે સ્વસ્વરૂપનું દર્શન ('કાલવાણીમાં સંતોને પરમહંસની દીક્ષા' થી 'ખોખરામાં લોલંગરના બાવાઓ યુદ્ધે ચડે છે.' સુધીના ૪ પ્રસંગો)

૨. ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં સ્ત્રી હરિભક્તોની સમજણ અને સ્થિતિ ('ફરી કચ્છમાં' થી 'ધરમપુરમાં વસંતોત્સવ' સુધીના ૪ પ્રસંગો)

૩. શ્રીજીમહારાજનું ઐશ્વર્યદર્શન ('સારંગપુરમાં લીલા' થી 'આદરજમાં અન્નકૂટ ઉત્સવ' સુધીના ૪ પ્રસંગો)

( ) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

This image shows a full page of primary-ruled paper. It features ten sets of horizontal dashed lines, each set consisting of three lines (top, middle, bottom) that define a writing row. The lines are evenly spaced across the entire page, providing a guide for letter height and placement. There is no handwriting or other markings on the paper.

૨. ખૈયો ખત્રી (માંડવી) ('ભાદરાથી બે પત્રો લખ્યા - કચ્છમાં વિચરણ'ના ૪ પ્રસંગો)

[illegible]

व्यक्तित्व : .....

.....

.....

.....

૨. સામે પૂરનાં તરણ   ૩. આકરી કસોટીની સરાણ ઉપર

[illegible]

૧. હસ્તાક્ષરોની ગમ્મત
૨. યોગીજી મહારાજની વાણીનો જાદુ
૩. યોગીજીનું એક જ તાન : “બનાવવા છે.”
૪. યોગીજી મહારાજની દિનચર્યા.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

૧. પાંડુરંગ શાસ્ત્રીજીએ ૩૫ વર્ષનો નિયમ તોડ્યો.	૨. સત્યનિષ્ઠ ઝીણાભાઈ
૩. “આપણે ક્યાં એકલા ગયા હતા ?”	૪. કોસીન્દ્રામાં દેહનો અનાદર

[illegible]

.....

પ્ર. ૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર નિબંધ લખો.

(પાંત્રીસ થી ચાલીસ લીટીમાં)

[૧૫]

૧. વિરલ યુવાસમાજના વિશ્વકર્મા : પ્રમુખસ્વામી મહારાજ

(સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : માર્ચ-એપ્રિલ - ૨૦૧૬, પા.નં. ૩૪-૩૯)

૨. શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતી ઐતિહાસિક પ્રાર્થનાસભા

(સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર - ૨૦૧૬, પા.નં. ૫૯-૬૭)

૩. ગુજરાત વિધાનસભાના ઇતિહાસની વિરલ પળ : પ્રમુખસ્વામી મહારાજને હૃદયભીની અંજલિ

(સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર - ૨૦૧૬, પા.નં. ૧૨૭-૧૩૨)

( ) .....

.....

પછીના પૃષ્ઠોમાં ઉપરોક્ત ત્રણેય નિબંધોનું વર્ણન દર્શાવેલ છે.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

અગત્યની જાહેરાત તમામ પરીક્ષાર્થીઓ આપણી સંસ્થાની નીચે દર્શાવેલી website - link પરથી જૂનાં વર્ષોના પ્રશ્નપત્રો તથા તેના ઉકેલપત્રો નિઃશુલ્ક ડાઉનલોડ કરી શકશે તથા તેની પ્રિન્ટ પણ કાઢી શકશે.

<http://www.baps.org/Satsang-Exams.aspx>

પરીક્ષાર્થી શ્રી,

સસ્નેહ જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા માર્ચ ૨૦૧૭ના નિબંધોની પૂર્વ તૈયારી માટે

નીચે જણાવેલ માર્ગદર્શન અને સૂચનો ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી.

૧. નિબંધ એટલે કોઈ નિશ્ચિત વિષય ઉપર વ્યવસ્થિત, ચિંતનપૂર્વક અને મુદ્દાસરનું લખાણ. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષામાં પૂછાતા નિબંધો સામાન્ય જ્ઞાનના આધારે, પરીક્ષાર્થીના દૈનિક જીવનમાં સત્સંગના સદ્વાંચન અને કથા શ્રવણ અને મનન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ જ્ઞાનની કસોટી કરતા ૩૫ થી ૪૦ લીટીમાં લખવાના હોય છે.
૨. પરીક્ષાર્થીઓની માગણીને માન આપીને આ વર્ષે પ્રી-ટેસ્ટમાં પૂછાનાર નિબંધોના વિષયો અગાઉથી પરીક્ષાર્થીના એકાઉન્ટમાં અપલોડ કરવામાં આવ્યા છે.
૩. પ્રી-ટેસ્ટમાં જે તે પરીક્ષામાં પૂછાનાર નિબંધોના ત્રણે ત્રણ વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. માર્ચ ૨૦૧૭ની ફાઈનલ પરીક્ષામાં આ ત્રણ વિષયોમાંથી કોઈપણ એક નિબંધ ચોક્કસપણે પૂછાશે જ. માટે જો આપ આ ત્રણે ત્રણ વિષયો તૈયાર કરશો તો આપ ચોક્કસપણે એક નિબંધ મુખ્ય પરીક્ષામાં ખૂબ જ સારી રીતે લખી શકશો.
૪. આ નિબંધોનું સામાન્ય બંધારણ, લખાણ(મેટર) જૂના ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’માંથી લેવામાં આવે છે.
૫. અહીં આપેલા નિબંધોનું લખાણ કેવળ દિશા સૂચક છે. આ જ લખાણ ગોખીને પરીક્ષામાં લખવાની જરૂર નથી. આથી વિશેષ સારા મુદ્દાઓનું ચિંતન-મનન કરી આપની રીતે પૂર્વ તૈયારી કરીને લખી શકો છો.
૬. ગુજરાતી માધ્યમ (ભાષા) સિવાયના પરીક્ષાર્થીઓ માટે : આ નિબંધોનું મૂળ પ્રકાશન ગુજરાતી ભાષામાં જ હોવાથી તેનું શબ્દશઃ ભાષાંતર ન કરતાં, તેનો ભાવાર્થ સમજીને પરીક્ષાર્થીએ પોતાની રીતે સમજીને તૈયારી કરવાની રહેશે. પરીક્ષા કાર્યાલય અંગ્રેજી કે હિન્દી ભાષામાં આ નિબંધોનું ભાષાંતર આપી નહિ શકે. તેથી ભાષાંતર કરવા અંગેનો પત્રવ્યવહાર કે ઈ-મેલ પણ પરીક્ષા કાર્યાલયને કરશો નહિ તેવી નમ્ર વિનંતી છે.
૭. ગુજરાતી ભાષા વાંચી, લખી કે બોલી ન શકતા હોય તેવા પરીક્ષાર્થીઓએ માતા-પિતા, વડીલો કે અન્ય સ્વજનો-સ્નેહીઓ પાસે વંચાવીને નિબંધનો ભાવાર્થ સમજી પોતાની રીતે, પોતાના શબ્દોમાં લખીને તૈયારી કરવાની રહેશે.
૮. One essay from the list of essays will be asked in the Final Examination of March-2017.

સત્સંગ પ્રાણ ખંડ-૨

નિબંધ-૧ :

વિરલ યુવાસમાજના વિશ્વકર્મા : પ્રમુખસ્વામી મહારાજ

■ સાધુ આદર્શજીવનદાસ

એક એવી વિભૂતિની ગાથા છે, જેઓ વિદ્યાર્થીઓને સમજ્યા છે...

આ એક એવી વિભૂતિની વાત છે, જેમણે – વિદ્યાર્થીઓને ધુત્કાર્યા નથી, ભલેને તે ભૂલભરેલા હોય...

તેમને સ્નેહ આપ્યો છે, ભલેને તે અજાણ્યા હોય...

તેમને આવકાર્યા છે, ભલેને તે કૌશલ્યહીન હોય...

તેમનામાં વિશ્વાસ રાખ્યો છે, ભલેને તેમણે વિશ્વાસ ગુમાવી દીધો હોય...

યુવાનીને સમજવાની, સમજાવવાની કંઈક આગવી કળા આ વિભૂતિ પાસે છે. તેઓએ યુવાનોને ઉપદેશ આપ્યો છે, પણ ઉપદેશનો ભાર લાગવા દીધો નથી. તેઓએ યુવાનોને વાળ્યા છે, પણ એ વળાંક એવા સહજ રીતે આપ્યા છે કે યુવાનોનેય ખબર નથી પડી કે મારી ગાડી નવા, સારા પાટે ક્યારે ચડી ગઈ!

તે વિભૂતિ એટલે લાખો યુવાનોના તારણહાર પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ, જેમણે અનેક મુરઝાયેલા યુવાનોની રજ ખંખેરીને તેઓને ખીલવી દીધા છે. એની મહેકનો અનુભવ કરનાર એક લબ્ધપ્રતિષ્ઠ કેળવણીકાર શ્રી રામલાલ પરીખ (ઉપકુલપતિ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ) બોલી ઊઠ્યા હતા: ‘મારા શિક્ષણક્ષેત્રનાં પાંત્રીસ વર્ષના અનુભવ પરથી લાગે છે કે અમે શિક્ષકો વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરી શકતા નથી; અહીં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પાસે આવીએ છીએ ત્યારે જોઈએ છીએ કે યુવાનો પોતાનો સમય, શક્તિ, હુન્નર, કુનેહ બધું સ્વામીશ્રીને ચરણે સમર્પે છે. જે વિદ્યાર્થીઓ શાળાની ગંદકીમાં હાથ અડાડવાની ના પાડે છે, એ જ વિદ્યાર્થીઓ, એ જ યુવાશક્તિ અહીં સ્વામીશ્રી પાસે પોતાનો પરિશ્રમ, પરસેવો અને લોહી રેડવા તૈયાર થાય છે. આ વસ્તુ બતાવે છે કે સુધારો કરવાનું ગજું સ્વામીશ્રીએ જે રાહ બતાવ્યો છે તેમાં જ છે, એની મને દૃઢ પ્રતીતિ થઈ છે. Morality in Action – વર્તનમાં નૈતિકતાની વાત આજે ગુંજે છે. અમે આ વિષય પર પીએચ.ડી. કરાવીએ છીએ, પરંતુ તેનો અનુભવ કરાવી શકતા નથી. જ્યારે આ વાત અહીં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પાસે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.’

કઈ સંજીવનીથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજે નવયુવાન વિદ્યાર્થીઓનાં જીવન મ્હોરાવ્યાં છે?

પ્રમુખસ્વામી મહારાજની સંજીવની છે – નિઃસ્વાર્થ પ્રેમની. જેના ઉપર અનેક મહાનિબંધો લખી શકાય, એવી સ્વામીશ્રીની વિદ્યાર્થીઓ પર વરસતી પ્રેમ-સંજીવની કંઈક નિરાળી અનુભૂતિ કરાવે છે. પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરનાં છાત્રાલયોમાં, શાળા-સંકુલોમાં કે બાળ-યુવાપ્રવૃત્તિના માહોલમાં પધાર્યા હોય ત્યારે જે દૃશ્યો સર્જાય છે તે ભલભલાં હૈયાંને રોમાંચિત કરી દે તેવાં હોય છે. વ્યક્તિગત મળી મળીને કે તેમના પત્રો અને ફોન દ્વારા સ્વામીશ્રીએ અસંખ્ય વિદ્યાર્થીઓની જે રીતે સંભાળ લીધી છે તે અકલ્પ્ય છે. અને એટલે જ સ્વામીશ્રીનો એ હજારો વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેનો અને વિદ્યાર્થીઓનો સ્વામીશ્રી પ્રત્યેનો નિરાળો સ્નેહસંબંધ સૌ કોઈને અજોડ અનુભૂતિ કરાવે છે.

અહીં સ્વામીશ્રીની એ પ્રેમ-સંજીવનીના થોડાંક અમૃતબુંદનું આસ્વાદન કરીએ...

સમે સમે સંભાળ

People don't care how much you know until they know how much you care. તમે કેટલું જાણો છો એની કોઈને દરકાર નથી, પણ તમે કેટલી દરકાર કરો છો એને જ સૌ જાણે છે. મુદ્દાની વાત એ છે કે સંભાળના સેતુ પર ચાલીને જ અન્યના હૃદય સુધી પહોંચી શકાય છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજે વિદ્યાર્થીઓની સમયે સમયે જે સંભાળ લીધી છે, એની ગાથા ખૂબ મોટી છે.

તા. ૧૪-૭-૨૦૦૭ના રોજ યુવા-શિબિરમાં આશરે ઉપસ્થિત ૨,૦૦૦થીયે વધુ યુવક-યુવતીઓ સમક્ષ એક કાર્યક્રમના ભાગરૂપે જાહેરાત થઈ કે ‘અહીં બેઠેલા યુવકોમાંથી જે યુવકોનું અથવા તો યુવકનાં સંતાનોનું નામકરણ સ્વામીશ્રીએ કર્યું હોય તે ઊભા થાય.’ આ જાહેરાતમાં ઘણા યુવકો ઊભા થયા.

ત્યારબાદ બીજી એક જાહેરાત થઈ: ‘જે યુવકને પત્ર દ્વારા સ્વામીશ્રીએ માર્ગદર્શન આપ્યું હોય તે ઊભા થાય.’ ઘણા ઊભા થયા.

પુનઃ જાહેરાત થઈ: ‘જે યુવકોને ફોન દ્વારા સ્વામીશ્રીએ સાંભળ્યા-સંભાળ્યા હોય તે ઊભા થાય.’ ઘણા ઊભા થયા.

ફરી જાહેરાત થઈ: ‘જે યુવકોને અભ્યાસ વગેરેમાં સ્વામીશ્રીએ મદદ કરી હોય તે ઊભા થાય.’ તેમાં પણ ઘણા યુવકો ઊભા થયા.

આમ કરતાં કરતાં જોયું તો સભાગૃહમાં બેઠેલા બધા યુવકો કોઈક ને કોઈક જાહેરાતમાં ઊભા થઈ ગયેલા.

દેશ-વિદેશના એવા અસંખ્ય યુવાનો છે જેમને સ્વામીશ્રીએ સદાય સંભાળ્યા છે. તેને કારણે જ આજે આ યુવાનો અડીખમ ઊભા છે – પ્રલોભનો સામે, વિઘ્નો સામે.

‘હું પૂનાથી આવું છું. મારે મા-બાપ નથી. મને દાદાએ પાળી-પોષીને મોટો કર્યો છે, પણ મારા કાકાએ મને હવે કાઢી મૂક્યો છે. કાકાને મારા ભાગની મિલકત લઈ લેવી છે. હવે હું ક્યાં જાઉં? મને છેક સિમલામાં ઇલેક્ટ્રોનિક્સ એન્જિનિયરિંગમાં એડમિશન મળ્યું છે, પણ મારી પાસે કાંઈ નથી.’ સ્વામીશ્રી સમક્ષ આવી ધા નાંખનાર એ યુવાનની આંખો જ નહીં, પણ રોમ-રોમ રડતું હતું. તે શારીરિક રીતે તો અપંગ હતો જ, પણ મનથીયે ભાંગી પડેલો.

તેની કથની સાંભળી સ્વામીશ્રી દ્રવિત થઈ ઊઠ્યા. એ યુવાનની પીઠ પસવારતાં સ્વામીશ્રીએ હૈયાધારણ આપી કે ‘તું કાંઈ ચિંતા કરીશ નહીં.’

એમ કહી તેની અભ્યાસલક્ષી તમામ આર્થિક વ્યવસ્થા સ્વામીશ્રીએ કરી દીધી. તે અપંગ ટટ્ટાર બની ઊભો થયો. એક આથમતો યુવાસિતારો પુનઃ ઝળહળવા લાગ્યો.

તા. ૧૫-૧૧-૧૯૮૯ના રોજ સ્વામીશ્રી અમદાવાદમાં બિરાજમાન હતા. એ સમયે એક યુવાન તેઓને મળવા આવ્યો. તે આઈ.એ.એસ.(IAS)ની પરીક્ષા આપી રહેલો. સ્વામીશ્રીએ તેને તે અભ્યાસ સંબંધી પૂછપરછ કરી ત્યારે તે યુવાનની આંખમાં ઝળઝળિયાં આવી ગયાં. સ્વામીશ્રીએ એ તરલ આંખોમાં રહેલી વેદના વાંચી લીધી. તેને આર્થિક સંકડામણમાંથી ઉગારી ઉન્નતિનો માર્ગ મોકળો કરી આપ્યો. કોઈએ કહ્યું છે કે –

‘કહ્યા વિના સઘળું સમજે એવાં સગપણ ક્યાં છે ?,

આંસુનાં પણ પડે પ્રતિબિંબ એવાં દર્પણ ક્યાં છે ?’

માંગ્યા વિના મા પણ ન પીરસે – એ લોકોક્તિને ઊણી સાબિત કરે એવી સ્વામીશ્રીની સંભાળ હોય છે. તેઓ માંગ્યા વિના પણ આપતા રહ્યા છે, કહ્યા વિના પણ સમજતા રહ્યા છે.

એકવાર અટલાદરામાં, આવો જ એક તેજસ્વી પણ પછાત આર્થિક સ્થિતિનો યુવાન સ્વામીશ્રી પાસે આવી પહોંચેલો. એક ઉચ્ચતર સરકારી પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થવા માટે તેની પાસેથી પાંચ લાખ રૂપિયાની લાંચ માંગવામાં આવી હતી. તેથી તે વિદ્યાશાખાને તિલાંજલિ આપી, હવે તે યુ.પી.એસ.સી.ની પરીક્ષા આપવા વિચારતો હતો. તે અંગે સ્વામીશ્રીએ તેને પૂર્ણ પ્રબંધ કરાવી આપતાં કહ્યું: ‘પરીક્ષા આપી દેજે. કાંઈ પણ જરૂર પડે તો હું જ્યાં હોઉં ત્યાં મને મળી જજે. તું કોઈ ચિંતા ન કરતો.’

એકવાર મુંબઈમાં રોજના ક્રમ મુજબ પરવારીને સ્વામીશ્રી ઠાકોરજીનાં દર્શને પધાર્યા ત્યારે ત્યાં રસિકભાઈ અજમેરા ઊભા હતા. તેમને જોઈ સ્વામીશ્રીએ ઠાકોરજી પાસે મુકાયેલું ગુલાબનું પુષ્પ મંગાવ્યું અને રસિકભાઈને આપતાં કહ્યું: ‘લ્યો, આ. પિન્ડુ(રસિકભાઈના સુપુત્ર)ની દસમા ધોરણની પરીક્ષા છે, તો એને આપજો.’

આ ફૂલ મેળવીને એ યુવાને કેવાં હૂંફ અને આત્મવિશ્વાસ મેળવ્યાં હશે! એ પુષ્પની પાંખડીએ-પાંખડીએ ફોરતો પ્રેમપરિમલ તે યુવાનના શ્વાસોચ્છ્વાસમાં વણાઈ ગયો હશે!

અમદાવાદનો એક યુવાન ભણવામાં તેજસ્વી. તેથી જ ભારતની ગણનાપાત્ર યુનિવર્સિટીમાં તેને એડ્મિશન મળેલું, પરંતુ મા-બાપ વચ્ચેના ખટરાગને કારણે આ યુવાનની કારકિર્દી રૂંધાતી હતી. તેણે પત્ર દ્વારા સ્વામીશ્રીને જાણ કરી. પ્રત્યુત્તરમાં સ્વામીશ્રીએ લખી જણાવ્યું: ‘...બીજી ચિંતાઓ મૂકીને તારે હવે અભ્યાસમાં આગળ વધવું... અભ્યાસ માટે તને આજ્ઞા છે... તે અંગે ખર્ચ માટે તને વિચાર આવે પણ તે અંગે તારે મૂંઝાવું નહીં. તારે જે જરૂર હોય તેની પૂરતી મદદ મળી રહેશે. માટે અભ્યાસમાં આગળ વધવા માટે જરા પણ ચિંતા કરવી નહીં...’

સ્વામીશ્રીએ તેને સહારો આપી નિશ્ચિંત કરી દીધો એટલું જ નહીં, વારેવારે બળપ્રેરક પત્રો દ્વારા સ્વામીશ્રી તેને પ્રોત્સાહિત કરતા ગયા. આજે એ યુવાન ઉચ્ચ અભ્યાસ કરી સમાજની સેવા કરી રહ્યો છે.

સ્વામીશ્રીના સ્નેહસ્નિગ્ધ તેલથી આવા તો કંઈક યુવાનોના જીવનદીપ ઝળહળી રહ્યા છે.

સ્વામીશ્રીનો સ્નેહ સૌ યુવાનોને મૂઠી ઊંચેરો અનુભવાય છે. તેથી જ અંતર ગાઈ ઊઠે છે:

‘જે જે હરિએ કર્યું હેત, એવું કરે કોણ આપણે રે...’

સ્વામીશ્રી સર્વાંગી યુવાનીના દ્રષ્ટા છે, સ્પર્શક છે. તેઓનો ઝોક જેટલો યુવાનો સદ્ગુણી બને તે પર હોય છે, એટલો જ યુવાનો સુશિક્ષિત બને તે અંગે પણ હોય છે.

તા. ૨૧-૬-૨૦૦૨ના રોજ મુંબઈના કિશોર મંડળ સંભાળતા સંતોને માર્ગદર્શન આપતાં સ્વામીશ્રીએ કહેલું: ‘છોકરાઓને ભણાવવામાં ધ્યાન આપવું. જેમ સત્સંગમાં સક્રિય હોય છે તેમ સાથે સાથે અભ્યાસમાં પણ સક્રિય રહેવા જોઈએ. અભ્યાસનું ધ્યાન રાખવું, જેથી એમનું વરસ ન બગડે.’ સ્વામીશ્રી કેવળ આ બોલતા નથી, પણ એ રીતે સ્વયં માવજત કરે છે.

એકવાર અટલાદરા સ્થિત સંસ્થા સંચાલિત છાત્રાલયના સંચાલકોને સ્વામીશ્રીએ કહેલું: ‘વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ, સગવડ અને સંસ્કાર વ્યવસ્થિત મળે તે જોવું. મકાનના ડેકોરેશન પર બહુ ના જવું. છોકરા સંસ્કારી બને અને એ શોભે એના ઉપર મહેનત કરવી. છોકરાઓનો કઈ રીતે ફર્સ્ટ ક્લાસ આવે એ માટે મહેનત અને ખર્ચ કરવો.’

આમ, સ્વામીશ્રી યુવાનોના અભ્યાસ માટે સતત ચિંતિત રહ્યા છે. ઉદાર સખાવતો દ્વારા શિષ્યવૃત્તિ તથા શાળા-કોલેજો-છાત્રાલયો-ગુરુકુળોના નિર્માણ દ્વારા તેઓએ શિક્ષિત યુવાપેઢીના સર્જનમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું છે.

ઉદાર દૃષ્ટિના માલિક

પ્લુટાર્ક (Plutarc) કહ્યું છે : ‘To find fault is easy; to do better may be difficult.’ — વાંક કાઢવો એ સહેલું છે, પરંતુ દોષિત પ્રત્યે ઉદાર દૃષ્ટિ રાખી સારો અભિગમ દાખવી તેનું ભલું કરવું એ અઘરું છે. સ્વામીશ્રીએ આ કઠિન કાર્ય કરી બતાવ્યું છે. ઉદાર દૃષ્ટિના તેઓ માલિક છે. યુવાનો પ્રત્યેના તેઓના પ્રેમનું આ એક પાસું છે.

એકવાર કોઈએ સ્વામીશ્રીને પૂછેલું કે ‘અમે આપની અપેક્ષા મુજબ ઉચ્ચ વર્તન કરી શકતા નથી એ બાબતનો આપને ખરખરો થતો નથી?’

ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહેલું: ‘ખરખરે મેળ પડે એમ ક્યાં છે? જીવ એ જીવ છે. મૂળ ભગવાનના માર્ગે આવ્યો છે. શ્રીજીમહારાજે પણ મોટી દૃષ્ટિ રાખી છે. જોગમાં (સંબંધમાં) આવ્યા એ જ મોટી વાત છે. ધીરે ધીરે સમજાતું જાય છે અને કામ થતું જાય છે.’

આ અભિપ્રાયમાં દેખાય છે ભૂલો પ્રત્યે કોઈ અણગમો? કોઈ કટાક્ષ? સ્વામીશ્રીએ ગુલાબના છોડમાં કાંટા છે તેનો કકળાટ કદી કર્યો નથી. તેઓએ કાંટા વચ્ચે ફૂટતી ગુલાબની કળી પર જ નજર રાખી તેને મહોરાવી છે અને ગુલાબ ખીલવ્યાં છે.

વાલીઓ પોકારી રહ્યા હોય કે ‘યુવાનો વંઠી ગયા છે;’ શિક્ષકો બુમરાણ મચાવી રહ્યા હોય કે ‘યુવાનો ઉદંડ થઈ

ગયા છે;’ ધર્મગુરુઓનો અભિપ્રાય પડતો હોય કે ‘યુવાપેઢી નાસ્તિક બની ગઈ છે;’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ યુવાનોમાં ભગવાનનું સત્ નિહાળ્યું છે. યુવાનો માટે તેઓએ કદી રાવ-ફરિયાદ કરી નથી.

એકવાર યુવાસભામાં સ્વામીશ્રી ઉચ્ચરેલા : આપ સૌ ભગવાનનાં સંતાનો છો. સ્વામીશ્રીની આવી મહિમાદષ્ટિમાં ભૂલો ક્યાંથી નજરે ચઢે?

સ્વામીશ્રી તો વિદ્યાર્થીઓ કે યુવાનોના દોષ જોવાને બદલે, તેમના ગુણ જોઈને તેમને પ્રોત્સાહિત કરતા રહ્યા છે.

યુવાનોના જીવનમાં પ્રોત્સાહનનો પવન ફૂંકવો જરૂરી બની રહે છે. કવિ ભારવિ યથાર્થ કહે છે: ‘સમ્ભાવના હ્યધિકૃતસ્ય તનોતિ તેજઃ.’ (કિરાતાર્જુનીયમ - ૬/૪૬) – અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા થતી પ્રશંસા શક્તિ-વર્ધક નીવડે છે.

યુવાનો કંઈક સારું કરતા હોય ત્યારે તે જોઈને તેઓને નવાજવામાં આવે તો તેઓને સકારાત્મક બુનિયાદ મળે છે, જે તેઓની શક્તિને પ્રગટ કરવામાં મદદગાર નીવડે છે. આ અભિગમ યુવાનોને સારા બનવા તરફ પ્રેરે છે. સ્વામીશ્રીએ તે કરી બતાવ્યું છે.

સન ૧૯૮૦માં વિદ્યાનગર ખાતે યોજાયેલા આંતરરાષ્ટ્રીય યુવક મહોત્સવમાં ૨૦,૦૦૦થી વધુ વિદ્યાર્થી યુવા-યુવતીઓએ મુખપાઠ, વક્તૃત્વ, સંગીત વગેરે સ્પર્ધાઓમાં પ્રાણ રેડીને તૈયારી કરી હતી. પંચદિવસીય આ મહોત્સવના પારિતોષિક વિતરણ સમારંભમાં સ્વામીશ્રી બોલ્યા હતા: ‘આ અધિવેશન ‘ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ’ – એવું થયું છે. આપ સૌ આટલી મોટી સંખ્યામાં પાંચે દિવસ હાજર રહ્યા, તાપ સહન કરી, ધીરજ રાખી આ કાર્યને સફળ બનાવ્યું છે, તે બદલ અભિનંદન! આપ સૌની ખૂબ મહેનત છે. આપે મુખપાઠ કર્યો છે તે અષ્ટાંગયોગ સિદ્ધ કરવા કરતાં પણ અધિક છે. આપ બધાનાં જીવનમાં સ્વામી-મહારાજ અખંડ બિરાજશે. આપ સૌને અનંત સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરીએ તોય ઓછું છે. આજના યુવાનો આવી મહેનત કરે ને આવું કાર્ય કરે એ સંભવ નથી. તમે આખાં વચનામૃતો મોઢે કર્યા એ નાનીસૂની વાત નથી. આ બધું જોઈને અમારું મસ્તક નમે છે. તમને ધન્યવાદ છે.’

ઊભાં ઊભાં, પ્રબળ જુસ્સા સાથે સ્વામીશ્રીએ વક્તવ્ય પૂરું કર્યું, પરંતુ હજુ સ્વામીશ્રીને જાણે વસવસો હતો – યુવાધનની પૂરી કદર થઈ નથી તેનો. તેથી તેઓએ સામેથી વ્યવસ્થાપકોને જણાવ્યું: ‘આપણે તમામ યુવકોને વ્યક્તિગત મળવું છે.’ અને આ જાહેરાત થઈ ત્યારે વિદ્યાનગરનું શાસ્ત્રીમેદાન તાળીઓના ગડગડાટથી ગાજી ઊઠ્યું. વૈશાખની ધીખતી બપોરે, ચારેકોર ઊડતી ધૂળની ડમરીઓ વચ્ચે સ્વામીશ્રીએ હજારો યુવાનોને મળવા આસન માંડ્યું. એક પછી એક યુવાનો આવતા ગયા ને સ્વામીશ્રી તેઓના શિરે હાથ પ્રસારી આશીર્વાદ આપતા ગયા.

બપોરે બે વાગે આ કાર્યક્રમ પૂરો થયો ત્યારે સ્વામીશ્રીની પાંપણો ધૂલિધૂસરિત બની ગયેલી. પ્રસ્વેદબિંદુઓથી વસ્ત્રો પણ ભીનાં થઈ ગયેલાં. કોઈક બોલ્યું પણ ખરું કે ‘આ ગરમી તો જુઓ!’

‘એ જોવા કરતાં આ યુવકોનો દાખડો જુઓ ને!’ સ્વામીશ્રી તરત બોલી ઊઠ્યા. આ કદરદાની, આ મહેરબાની યુવાનો કેવી રીતે વીસરી શકે?!

સન ૨૦૦૮માં વિદ્યાનગર સ્થિત છાત્રાલયના વાર્ષિકોત્સવ પ્રસંગે છાત્રાલયના જ ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી શ્રેયાંસ ધોળકિયાએ કેળવેલી નિયમ-ધર્મની દૃઢતાનો પ્રસંગ સંવાદરૂપે રજૂ થયેલો. જોકે સંવાદની પ્રસ્તુતિ વખતે તે યુવાન હાજર નહોતો, પરંતુ યોગાનુયોગ બીજે દિવસે સવારે તે વિદ્યાનગર પહોંચેલો. સ્વામીશ્રીએ આ જાણ્યું એટલે પોતાની પ્રાતઃપૂજા બાદ તેને મંચ પર બોલાવ્યો અને પુષ્પહાર પહેરાવી બિરદાવ્યો. વાક્રુપુષ્પોથી પણ વધાવતાં કહ્યું: ‘તને ધન્ય છે. તારા બાપુજીએ જે સંસ્કાર આપ્યા છે એ તેં સાર્થક કર્યા. સહન કર્યું. ઘણું વેઠ્યું. વધારે ને વધારે સુખી થાય એ આશીર્વાદ છે.’ એમ કહી પોતાના કંઠમાં ધારણ કરેલી માળા તેને પહેરાવી પ્રસન્નતા બતાવી.

આમ, યુવાનને પ્રોત્સાહિત કરવામાં સ્વામીશ્રી કોઈ કસર છોડતા નથી. તેથી જ યુવાનો પણ સ્વામીશ્રીને રીઝવવામાં કાંઈ બાકી રાખતા નથી.

એકવાર પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીના બોચાસણના નિવાસ દરમ્યાન વિદ્યાનગર છાત્રાલયના યુવકો દર્શનાર્થે ગયા હતા. આ યુવકોમાંથી કેટલાકે ધારણાં-પારણાં વ્રત તો કેટલાકે ચાંદ્રાયણાદિક વ્રત કરેલાં. આ વ્રતની પૂર્ણાહુતિ સ્વામીશ્રીના સાંનિધ્યમાં થાય તે હેતુથી સૌ બોચાસણ પહોંચેલા.

સવારે સ્વામીશ્રીની મુલાકાતના સમયે આ સૌ યુવાનો વારાફરતી દર્શને આવવા લાગ્યા. વ્યવસ્થાપકોએ સ્વામીશ્રીને

જણાવ્યું કે ‘આપના આશીર્વાદ લઈ સૌ બહાર નીકળશે ત્યારે ત્યાગવલ્લભ સ્વામી સૌને મેસૂરની પ્રસાદી આપશે.’

આ સાંભળી સ્વામીશ્રી કહે: ‘એ પ્રસાદ અહીં લઈ આવો. મારે સૌ યુવકોને આપવો છે.’ એમ જણાવી, પોતે જ સૌને પ્રસાદ આપી, પારણાં કરાવ્યાં. યુવકોની તપશ્ચર્યા કોઈ મોટી નહોતી, વળી તેઓને સ્વામીશ્રીના હસ્તે પ્રસાદી મળે તેવી અપેક્ષા પણ નહોતી, પરંતુ સ્વામીશ્રીએ યુવાનોની સાધનાને એવી વધાવી કે સૌના હૈયે સ્વામીશ્રીના હેતની અમીટ છાપ અંકાઈ ગઈ.

આધુનિક યુવાજગતમાં ચારેકોર માનસિક હતાશાનો ભરડો ભીંસાઈ રહ્યો છે. આવા સમયે સ્વામીશ્રી પ્રોત્સાહનનાં પીયૂષપાન કરાવી, મૃતઃપ્રાય થતી યુવાનીને જીવંત અને જવલંત રાખી રહ્યા છે.

એકવાર અટલાદરામાં એક યુવાને સ્વામીશ્રી સમક્ષ નિઃસાસો નાંખતાં કહ્યું: ‘હું પાસ થઈશ કે કેમ ? ભણીશ પછી નોકરી મળશે કે કેમ?’

આ સાંભળી સ્વામીશ્રીએ તેની માનસિકતામાં પ્રાણ ફૂંકતાં કહ્યું: ‘ભલા માણસ! પાસ થવાનું જ છે – એમ માનીને જ મહેનત કરવી. નહીં તો કાંઈ નહીં થઈ શકે. કામ કર્યે રાખ. ખોટી ચિંતા કરવાથી શું ફાયદો? મંડી પડ! બેસી રહેવાથી કાંઈ કામ થવાનું છે?’

પ્રોત્સાહનના આવા બે બોલમાં તો સ્વામીશ્રીએ એ યુવાનના લોહીમાં ગરમી ભરી દીધી.

વિદ્યાનગરમાં એક યુવાને પોતાના મિત્રની પરિસ્થિતિ વર્ણવતાં સ્વામીશ્રીને કહ્યું: ‘બાપા! આ બારમા ધોરણમાં છે. તે અત્યારથી ડિપ્રેસ (હતાશ) થઈ ગયો છે.’

આ સાંભળી પળવાર તો સ્વામીશ્રી એ યુવાનને જોઈ રહ્યા. પછી તેને નજીક બોલાવી પીઠ પર આશીર્વાદનો ધબ્બો આપતાં બોલ્યા: ‘એવું કેવું? મર્યા પહેલાં ઘોર ખોદાય નહીં. હજી તો બારમામાં આવ્યો છે! અત્યારથી પાસ-નાપાસનો વિચાર ન કરવો. વર્તમાન સમયમાં પાકું રહેવું. ભવિષ્યનો વિચાર નહીં. આજે સેટ (Set) છીએ તો કાલે છીએ જ. ભણવું અને ભગવાન ભજવા, એટલે ભવિષ્ય સારું જ છે. માટે એ વિચાર રાખ ને ફુલ પાવર રાખ.’

યૌવન અવસ્થા એટલે ફૂટતું પ્રભાત. રતૂમડો પ્રભાતસૂર્ય મધ્યાહને ઝળહળ્યા વિના જ સીધો અસ્તાચળે ઊતરી જાય તે કોને ગમે? તેમ શક્તિના સ્રોત સમો યુવાન દુનિયાનાં દ્વારે દસ્તક દીધા વિના ચાલ્યો જાય તે સ્વામીશ્રીને કેમ પાલવે? નિસ્તેજ યુવાનીને પ્રોત્સાહનનાં પીયૂષ પાઈ સ્વામીશ્રી પુનઃ તરોતાજા કરી દે છે.

એક યુવાનના મનમાં તો આવા વિચારો ઘર કરી ગયેલા કે ‘હું કોઈ કામનો નથી. દુનિયામાં રહેવા માટે લાયક નથી.’ આ કારણથી તેને ક્યાંય રસ પડતો નહીં. બધા જ તેને નકામા લાગતા.

સ્વામીશ્રીએ તેને કહ્યું: ‘ભગવાન અને સંતની દયા તારા ઉપર છે, એટલે તું આગળ વધવાનો જ છે. મનની માન્યતાઓ છે એ મૂકીને, એમનું બળ રાખ. એ હંમેશાં સારું જ ફળ આપવાના છે. ખોટો વિચાર શું કરવા કરે છે? આ દુનિયામાં કોઈ જ નકામું નથી. બધા જ કામ કરી શકે છે ને તું કેમ ન કરી શકે? તારામાં જે શક્તિ અને બળ છે, એની તને ખબર નથી. માણસ જે ધારે એ થાય જ છે. એને સમય લાગે. એટલે હલકા વિચાર ન કરવા. તું બધાનું પાલન-પોષણ કરે એમ છે. હજારોને ભગવાન ભજાવી શકે એવી તારામાં શક્તિ છે. આનંદમાં જ રહેવું. આપણે ક્યાં કોઈનું બગાડ્યું છે? આપણે ઓછા રડવા આવ્યા છીએ? ઘરમાં બધા સાથે હળવું-ભળવું. કોઈ વાર પડી જવાય તો ત્યાં ને ત્યાં ઓછા બેસી રહીએ છીએ? એમ ભૂલ થાય તો પાછી સુધારી લેવી. ખોટી માન્યતાઓ મગજમાં નાંખ નહીં. ભૂલી જા બધું.’

સ્વામીશ્રીનાં ઉપરોક્ત વાક્યોને ‘પ્રમુખગીતા’ નામ આપી શકાય તેમ છે. જેમ લમણે હાથ દઈને બેસી ગયેલા અર્જુનની હૃદય-દુર્બળતાને શ્રીકૃષ્ણે ‘ગીતા’ સંભળાવી દૂર કરેલી, તેમ સ્વામીશ્રીનાં આ વાક્યો કોઈ પણ નાસીપાસ યુવાનને ટેકાર કરી દે તેવાં છે. યુવાનોની હતાશા-નિરાશાને સાંભળીને, સમજીને, જ્યારે સ્વામીશ્રી બોલે છે ત્યારે એ શબ્દોમાંથી અનુભવનો અર્ક અને આત્મીયતાનું અમી ટપકતાં હોય છે. તે મરણતોલ યુવાન માટે સંજીવની સમાં બની રહે છે.

આવી જ કસદાર યુવાનીનું આ દૃષ્ટાંત પણ જુઓ. અમેરિકાના ન્યૂયોર્કનો ડૉ. હરિ એચ. ભટ્ટ – ન્યૂરોસાયન્સનો એક જાણીતો વૈજ્ઞાનિક. પ્રવીણ સંગીતકાર. નવલકથા લેખક. ફિલ્મોના સ્ક્રીન-પ્લે પણ લખનાર. સન ૨૦૦૮માં

બેજિંગ(ચીન)માં યોજાયેલા ઓલિમ્પિકમાં અમેરિકા વતી ભાગ લેનાર રાષ્ટ્રીય તલવારબાજ. આ યુવાન પોતાની દાસ્તાન આ રીતે રજૂ કરે છે:

‘બાળવયે હું એક તેજસ્વી રમતવીર હતો, પરંતુ કૉલેજના પ્રથમ વર્ષમાં હતો ત્યારે જીવનમાં એક આકસ્મિક રુકાવટ આવી ગઈ. એક ખતરનાક કાર અકસ્માત થયો અને હું ચાલી શકવા અસમર્થ થઈ ગયો. મને યાદ છે કે માત્ર પગનો અંગૂઠો ફેરવવામાં કે સામાન્ય હલચલ કરવામાં પણ મારે પીડા સહન કરવી પડતી.

‘અકસ્માતના ખંડિયેરમાં હું જોઈ શકતો હતો કે તેણે મારા વર્તમાનને અને તેથીયે વધુ આઘાતજનક મારા ઉજ્જવળ ભવિષ્યને પણ ફૂરતાથી છીનવી લીધું છે. હું મૂંઝાઈ ગયો હતો અને હતાશ થઈ ગયો હતો.’

‘પરંતુ મારા જીવનના એવા કપરા સમયે મને તારણહારરૂપે સદ્ભાવ્યે પ્રમુખસ્વામી મહારાજ મળ્યા. તેમની સમક્ષ મેં મારું હૃદય ખોલીને મારાં દુઃખ, મારાં સપનાં અને અસુરક્ષિતતાની વાત કરી. તેમણે ખૂબ ધ્યાનથી બધું સાંભળ્યું. તેમણે મને અદ્ભુત બળ આપ્યું. તે દિવસથી તેઓ મારા જીવનનું અંગ બની ગયા છે. વ્હીલચેર પર બેઠેલા એક વિકલાંગના ખભે હાથ મૂકીને જ્ઞાનનો સાગર છલકાવતા એ સંતપુરુષ સાથે જે વાતચીત થઈ, એ મારી અંગત ક્ષણોનું ભાથું મારા મૃત્યુ પછીના જીવન માટે પણ હું સાથે લઈને જઈશ.

‘આજે વિશ્વમાં મારી ભૂમિકાને હું જે રીતે નિભાવી રહ્યો છું તેમાં એ અંગત ક્ષણોનો અમિટ પ્રભાવ છે. તેમના શબ્દોએ મારી અંદર જાણે રુઝ લાવી દીધી. સ્વામીશ્રીનો પ્રેમ મારા આત્માને અજવાળતી શાંતિની એક અસ્ખલિત ગંગોત્રી છે, જે સતત દર્શાવે છે કે ચમત્કાર આપણી અંદર જ પડેલા છે. જેણે મને આટલો કૌશલ્યપૂર્ણ બનાવ્યો છે, એટલું જ નહીં, પણ તેનાથી વધુ અગત્યનું એ કે મહાન સિદ્ધિઓ માટે સતત મથતા રહેવાની મને ધગશ આપી, એ બદલ હું સદાય સ્વામીબાપાનો ઋણી છું.’

એક વિકલાંગ યુવાનને કેવો તરવરતો બનાવી દીધો સ્વામીશ્રીએ! આવી થનગનતી ખડતલ યુવાનીની ભેટ આપનાર સ્વામીશ્રીનું ઋણ વિશ્વ કેવી રીતે ચૂકવી શકશે?!

લોકો જેને સામાન્ય અને તુચ્છ સમજે છે એવી યુવાની પ્રત્યે સ્વામીશ્રી કેટલા ઊંચા અરમાનો સેવે છે!

એકવાર સ્વામીશ્રીએ અસ્વસ્થ તબિયતને કારણે બોચાસણમાં વિશ્રામલીલા ગ્રહણ કરેલી. તે સમયે વિદ્યાનગર સ્થિત છાત્રાલયના યુવકો સ્વામીશ્રી પાસે ગયેલા.

યુવકોએ કહ્યું: ‘આપની બીમારી અમને આપી દો ને!’

ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું: ‘તમને આપવી નથી. તમારા દ્વારા સત્સંગ કરાવવો છે. સારામાં સારું ધર્મનું રાજ કરવું છે. અત્યારે તો બધા કૂટેકૂટા કરે છે. તમારા જેવા તૈયાર થઈને સમાજની અને દેશની સેવા કરે અને સત્સંગની સેવા કરે. ધર્મવાળો સમાજ તૈયાર થાય. બધાને ધર્મના માર્ગે દોરે...’

કેટલો ભરપૂર ભરોસો છે સ્વામીશ્રીને યુવાનોમાં!

એકવાર વિદ્યાનગરના છાત્રાલયમાં મુકામ દરમ્યાન સ્વામીશ્રીના ભોજન વખતે એક વિદ્યાર્થી યુવકે સ્વામીશ્રી સમક્ષ કહ્યું: ‘શાંતિ માટેનું નોબેલ પ્રાઈઝ આપને મળવું જોઈએ.’

સ્વામીશ્રીએ કહ્યું: ‘અમારે તો તું મળ્યો, આ યુવકો અને સંતો મળ્યા એ જ નોબલ! તમે બધા આગળ વધીને કેવાં કામ કરશો! લાખો-કરોડોમાં સત્સંગ કરશો-કરાવશો...’

યુવાનો પરનો સ્વામીશ્રીનો અકલ્પ્ય કેવો વિશ્વાસ!

પ્રેમનાં પરિણામ અને પરિમાણ સમા આવા હકારાત્મક અભિગમમાંથી અપાર શ્રદ્ધાની સાથે સાથે અથાક પુરુષાર્થ પણ પ્રગટ થાય છે. સ્વામીશ્રીએ હૃદય સમા યુવાનો માટે જે ભીડો વેઠ્યો છે તેની ગાથા એક બૃહદ્ અધ્યાય જેવી બને તેમ છે.

તા. ૩-૫-૧૯૮૫ના દિવસે સ્વામીશ્રી કુરઈ ગામમાં પધરામણી કરી રહેલા. વૈશાખનો સૂર્ય આગ વરસાવી રહેલો. બપોરે બાર વાગ્યાની આસપાસ સ્વામીશ્રી ઉતારે આવતા હતા, ત્યાં જ માનસિક રીતે અસ્થિર એક યુવાન સ્વામીશ્રી પાસે આવ્યો અને બોલ્યો: ‘ચાલો, મારે ઘેર.’

તેની આ બેહુદી માંગણીથી સૌ અકળાઈ ઊઠ્યા, પરંતુ સ્વામીશ્રીએ કહ્યું: ‘ક્યાં છે તારું ઘર? તું આગળ ચાલ. અમે

તારી પાછળ ચાલીએ.’ એમ કહેતાં તેના ઘેર પધાર્યા અને તેને રાજી કર્યો. આવાં તો અસંખ્ય ઉદાહરણો છે જેમાં યુવકોને રાજી કરવા સ્વામીશ્રીએ ખૂબ ભીડો વેઠ્યો છે. અનેક યુવાનોના હોઠ પર આવાં સ્મિત ફરકાવવા સ્વામીશ્રીએ વેઠેલી તકલીફો અને ઉઠાવેલો પરિશ્રમ તેઓના યુવાનો વિષેના અગાધ પ્રેમને જ અભિવ્યંજિત કરે છે.

એકવાર જામનગરની મેડિકલ કોલેજમાં ભણતા એક યુવાને પોતાના ઘેર પધારવાનું આમંત્રણ સ્વામીશ્રીને આપ્યું. તેના એપાર્ટમેન્ટમાં છત પરથી પાણી ટપકતું હતું. સંડાસમાં તો ઉપરથી જ વરસાદનું પાણી ટપકતું હતું. છતાં સ્વામીશ્રીએ કણો વેઠીને પણ તે યુવાનનો મનોરથ પૂર્ણ કરેલો. આ અંગે દિલસોજી વ્યક્ત કરતાં એ યુવાન જ્યારે બોલ્યો કે ‘આપની સગવડો ન સચવાઈ.’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહેલું: ‘સગવડ મળે તોય આનંદ ને ન મળે તોય આનંદ. માટે તમે કાંઈ ઓછું લાવશો નહીં.’

સ્વામીશ્રીના વિદ્યાર્થી-યુવાનો પરના અગાધ પ્રેમના આવાં અસંખ્ય ઉદાહરણો પર દૃષ્ટિ કરીએ છીએ ત્યારે મન ચકરાવે ચડી જાય છે કે સ્વામીશ્રી યુવાનોની માતા છે કે પિતા? તેઓ યુવાનોના સખા છે કે ગુરુ? સંબંધોનાં સઘળાં સમીકરણો વામણાં પડે એ રીતે સ્વામીશ્રીએ યુવાનોને પ્રેમનું પંચામૃત પિવરાવ્યું છે.

એટલે જ, એ યુવાનો સ્વામીશ્રીના વચને સર્વસ્વ ન્યોછાવર કરવા તત્પર રહે છે. સ્વામીશ્રીના વચને તેઓ સેવા માટે સમર્પિત થઈ જવા થનગને છે. ત્સુનામીની ગોઝારી દુર્ઘટના હોય કે ભૂકંપની ભયાનક યાતના હોય, રેલ-હોનારતોના તાંડવ હોય કે રોગચાળાની ભરમાર હોય, દુષ્કાળના ઓળા હોય કે વાવાઝોડાના વિનાશક હુમલા હોય — સ્વામીશ્રીના વચને એ હજારો યુવાનો સેવામાં ખડેપગે તૈયાર રહ્યા છે.

તા. ૧૭-૧૨-૨૦૦૫ના રોજ ગાંધીનગર મુકામે ભારતના ઔર માર્શલ શ્રી જૈન સ્વામીશ્રી સમક્ષ બોલી ઊઠ્યા હતા: ‘કઈ સાલોં સે મૈં દેખતા આયા હૂં કિ જબ ભી દેશ મૈં આપત્તિ આતી હૈ, વો ચાહે ત્સુનામી કી હો યા ભૂચાલ કી, દો સંસ્થા પહલે મદદ મૈં આતી હૈં. એક તો ભારતીય વાયુસેના. વહ તો અપને જહાજ મૈં પહુંચ જાતી હૈ. ઉસકે બાદ સહાયતા કે લિયે જો સેવાભાવી સંસ્થા પહલે આતી હૈ, વો આપકી સંસ્થા હૈ. મૈંને ખુદ દેખા હૈ, ૧૯૮૨ સે મૈં દેખતા આયા હૂં, જબ જામનગર ઔર જૂનાગઢ કે બીચ બાઢ આઈ થી, માંગરોલ વગૈરહ જગહ પર રિલીફ કે લિયે મુજે ઈન્યાર્જ બનાયા ગયા થા. ઉસ સમય આપ કે સ્વયંસેવક ઔર સંત લોગ આ પહુંચે થે ઔર ડિસ્ટ્રિક્ટ મેનેજમેન્ટ કે લોગ તીન દિન કે બાદ આયે થે.’

આવા સેવારત યુવાનોને કોઈ સંદેશ આપવાની વાત ભારત સરકારના સેટલમેન્ટ કમિશનના બી. સ્વરૂપને કરવામાં આવી, ત્યારે તેઓ આટલું જ બોલી શકેલા: ‘આટલાં સમર્પણ અને નિષ્ઠાથી ચકિત થઈ ગયો છું.’

સ્વામીશ્રી દ્વારા કેવી સક્ષમ યુવાની આકાર પામી છે તેનું હૃદયંગમ દર્શન ઉપરોક્ત સ્વાનુભવકથનમાં છે.

સ્વામીશ્રી સાંપ્રત સમાજને જેની તાતી જરૂર છે એવી સક્ષમ યુવાસેનાના વિશ્વકર્મા બન્યા છે. જેમ સૂર્ય ફરતી સૂર્યમાળ હોય અને ચંદ્ર ફરતી નક્ષત્રમાળ હોય તેમ સ્વામીશ્રી ફરતી આ ચારિત્ર્યવાન, શિક્ષાવાન, કૌશલ્યવાન યુવામાલા ઝગમગી રહી છે. નિઃસ્વાર્થ વાત્સલ્યથી લાખો વિદ્યાર્થીઓમાં શિક્ષણ, સંસ્કાર અને કૌશલ્યનો પ્રયાગ રચનાર સ્વામીશ્રી આધુનિક વિશ્વમાં એક સૂર્ય સમાન દેદીપ્યમાન આદર્શ બની રહ્યા છે. એમના એ અનંત ઋણનું સ્મરણ કરતાં લાખો યુવાહૃદયો તેમનાં ચરણો કોટિ કોટિ વંદન કરીને કૃતાર્થતા અનુભવે છે. ♦

નિબંધ-૨ :

શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતી ઐતિહાસિક પ્રાર્થનાસભા

તીર્થધામ સારંગપુરમાં તા. ૧૪ ઓગસ્ટની સંધ્યાએ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં ચરણે શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતી ઐતિહાસિક પ્રાર્થનાસભા યોજાઈ ગઈ.

સાંજે ૫-૦૦થી ૭-૩૦ દરમ્યાન યજ્ઞપુરુષ સભાગૃહમાં આ પ્રાર્થનાસભાનું આયોજન કરાયું હતું. મુખ્ય મંચ પર પાંચ વરિષ્ઠ સંતો વિરાજ્યા હતા. સેંકડો સંતો તેમજ હજારો હરિભક્તો આ સભામાં હાજર રહ્યા હતા. આજની આ સભાનું બી.એ.પી.એસ. વેબસાઈટ દ્વારા વિશ્વભરમાં વેબકાસ્ટિંગ કરાઈ રહ્યું હતું. સાથે સાથે અનેક ટીવી ચેનલો પણ તેનું જીવંતપ્રસારણ કરી રહી હતી.

સંતોએ ધૂન-પ્રાર્થના ને ગુરુવંદના ગાન કર્યું. સભા-સંચાલક અક્ષરવત્સલદાસ સ્વામીએ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ અને વડાપ્રધાનથી લઈને દુનિયાભરમાંથી આવેલા કેટલાક સંદેશાઓનું પઠન કર્યું, જેમાં પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રી પ્રત્યેની સૌની અપાર આદરની લાગણી અભિવ્યક્ત થતી હતી. ત્યારબાદ પૂજ્ય ડૉક્ટર સ્વામીએ સૌને સંબોધતાં જણાવ્યું કે ‘જીવપ્રાણી માત્રનું કલ્યાણ કરવાના સંકલ્પ સાથે સ્વામિનારાયણ ભગવાને પૃથ્વી પર અવતરીને સતત ૪૮ વર્ષ સુધી વિચરણ કર્યું છે. આ લોકમાં ભગવાન અથવા ભગવાનના આવા સંત પધારે છે અને આ લોકની રીત પ્રમાણે એ દેહ છોડે છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પ્રગટ થયા, એ પણ દેહ છોડીને ગયા. રામચંદ્રજી ભગવાન પણ દેહ છોડીને ગયા. એ રીતે સ્વામિનારાયણ ભગવાન પધાર્યા, સ્થૂળ રીતે તેઓ દેહ છોડીને ગયા. પણ દિવ્યતાની દૃષ્ટિએ તેઓ ગયા નહોતા. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દ્વારા એનું એ જ કાર્ય આગળ વધ્યું અને સ્વામિનારાયણ ભગવાન જે રીતે બધાને સુખ આપતા હતા, સૌના સંકલ્પો પૂરા કરતા હતા, એ જ રીતે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ એમનું કાર્ય કર્યું. એમની પરંપરામાં ભગતજી મહારાજ પછી આ બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાના સંસ્થાપક બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજ ધામમાં પધાર્યા ત્યારે કેટલાકને લાગતું હતું કે હવે આ સંસ્થા ખલાસ થઈ જશે. પણ તેમના અનુગામી બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજે એવો ડંકો માર્યો કે ભગવાન સ્વામિનારાયણનું કાર્ય અનેકગણું આગળ વધ્યું. યોગીજી મહારાજ ધામમાં પધાર્યા ત્યારે પણ કેટલાકને પ્રશ્ન થયો હશે કે હવે શું? પણ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કાર્ય ઉપાડ્યું. અને કોઈએ ન ધાર્યું હોય એવું કાર્ય થયું. આપણે સૌ એના સાક્ષી છીએ. આટલાં મંદિરો, આટલા સંતો, આટલી બધી સંખ્યામાં હરિભક્તો, આવા મહોત્સવો, આવી અજોડ સેવાઓ, દરેક પ્રકારનું સાહિત્ય, અનેક પ્રવૃત્તિઓ કરી અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ગઈ કાલે સાંજે ૬-૦૦ વાગ્યે આપણી સ્થૂળ દૃષ્ટિએ આ લોકમાંથી અંતર્ધાન થયા. પરંતુ ખરેખર તો તેઓ અંતર્ધાન થયા જ નથી. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અહીં સારંગપુરમાં બિરાજમાન રહ્યા ત્યારે કેટલાયની સાથે તેમણે વાત કરી નથી. કેટલાયની સાથે નજર માંડી શક્યા નથી. છતાં દરેકનાં કાર્યો થયાં છે. એવા અસંખ્યના અનુભવ છે. આવા ગુણાતીત સત્પુરુષને જવા આવવાનું છે જ નહીં. આપણને આવાગમન દેખાય છે. કારણ કે આપણે સ્થૂળ દૃષ્ટિવાળા છીએ.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ હતા. દુનિયામાં રેડિયોના તરંગો ફેલાઈ ગયા છે. એમ બ્રહ્મ તત્ત્વ સર્વત્ર છે, મારી સાથે છે, તમારી સાથે છે, બધાની સાથે છે. કદાચ કોઈ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને ન માનતા હોય, કદાચ પ્રમુખસ્વામી મહારાજને ન માનતા હોય એની સાથે પણ છે. દરેકની સાથે છે, પણ એનો અનુભવ કરવાનો છે.

આ દિવ્ય મહાપુરુષ સ્વામીશ્રીના આ અંતર્ધાન થવાથી, આપણા મનની અંદર વિચાર થાય કે હવે શું? હવે આપણું શું થશે? તો યાદ રાખીએ કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આપણી સાથે જ છે. છતાં આ લોકની દૃષ્ટિએ કોઈને પ્રશ્ન થાય કે હવે અમારે કઈ રીતે કાર્ય કરવાનું છે? એના માટે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પોતાના હસ્તાક્ષરમાં પત્ર લખીને આપ્યો છે. એ હું વાંચું છું. પત્ર આ મુજબ છે:

શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ મંદિર શાહીબાગ, અમદાવાદ

તા. ૨૦/૭/૨૦૧૨, શ્રાવણ સુદ ૧ - ૨૦૬૮, શુક્રવાર

બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજ સ્વામીશ્રી યજ્ઞપુરુષદાસજીએ સ્થાપેલ બોયાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થાના સર્વ ત્યાગી-ગૃહી- ભક્તોને જણાવવાનું કે મારા દેહવિલય પછી બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાના પ્રમુખ પદે એટલે જ ગુરુપદે હું પૂજ્ય મહંત સ્વામી સાધુ કેશવજીવનદાસ ગુરુ જ્ઞાનજીવનદાસની નિમણૂંક મારી રાજી ખુશીમાં મારી સંપૂર્ણ સભાન અવસ્થામાં કરું છું.

શાસ્ત્રી નારાયણસ્વરૂપદાસ

ગુરુ યજ્ઞપુરુષદાસજીના જય સ્વામિનારાયણ.

પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં આ આજ્ઞાવચન પ્રમાણે અમે અને તમે, બધા ત્યાગી સંતો, પાર્ષદો, સાધકો, આપ સૌ હરિભક્તો જે રીતે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞા પાળતા હતા, એમનો આદર કરતા હતા, એ રીતે પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીને ગુરુપદે આગળ રાખીને બધાં કાર્ય કરવાનાં છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજે જે અતોલ કાર્ય કર્યું છે એ કાર્યને આપણે આગળ વધારવાનું છે. એમાં અત્યંત અગત્યની બાબત કઈ છે? તો આપણે સૌએ આપણું હૃદય શુદ્ધ રાખવાનું છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આ બધાં કાર્યો કરી શક્યા છે. કારણ કે એમનું હૃદય શુદ્ધ હતું. એમનું એ દિવ્ય સ્વરૂપ અને કાર્ય સમજવા માટે આપણે હૃદય શુદ્ધ કરવાનું છે. એ યાદ રાખીશું તો પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ક્યારેય દૂર છે એવું લાગશે જ નહીં.

પુનઃ વિશ્વભરમાંથી આવેલા કેટલાક શ્રદ્ધાંજલિ સંદેશાઓનું પઠન થયું. પછી બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાના કન્વીનર પૂજ્ય ઈશ્વરચરણદાસ સ્વામીએ પોતાની ભાવોર્મિઓ વ્યક્ત કરતાં કહ્યું: ‘હમણાં આપણે જે સંદેશાઓ સાંભળ્યા એના ઉપરથી જ આપણને ખ્યાલ આવે કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું દિવ્ય સ્વરૂપ આખા વિશ્વમાં કેવું વ્યાપક રીતે ફેલાયેલું હતું! રાજનેતા હોય, સામાજિક કાર્યકર હોય કે ધર્મગુરુઓ હોય, દરેકના અંતરમાં, વિશ્વના અનેક દેશોમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આદર્શ સંત તરીકે છવાઈ ગયા હતા. શાસ્ત્રીજી મહારાજે તેમને માત્ર ૨૮ વર્ષની નાની ઉંમરે સંસ્થાની ગાદી સોંપી, એ વખતે ઘણાને હતું કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આટલી નાની ઉંમર, અને આટલી મોટી સંસ્થા, શું થશે? પણ આપણે જોયું કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે છેલ્લાં ૫૦ વર્ષમાં આખા વિશ્વમાં અક્ષરપુરુષોત્તમનો, શાસ્ત્રીજી મહારાજ અને યોગીજી મહારાજનો, ભારતીય સંસ્કૃતિનો ડંકો જબરજસ્ત વગાડ્યો. તેમના દ્વારા મોટાં મોટાં મંદિરો થયાં, સંતો થયા, હરિભક્તો થયા, દરેકના મૂળમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજ અને યોગીજી મહારાજ પ્રત્યેની એમની અજોડ ગુરુભક્તિ અને ઈષ્ટદેવ શ્રીજીમહારાજ પ્રત્યેની અનન્ય પરાભક્તિનાં દર્શન થયાં છે. તેઓ દૃઢતાપૂર્વક માનતા હતા કે કર્તાહર્તા શ્રીજીમહારાજ અને ગુરુઓ જ છે. હું તો નિમિત્તમાત્ર છું.

દિલ્હીમાં અક્ષરધામનું ઉદ્ઘાટન થયું ત્યારે સ્વામીબાપાએ જાહેરમાં કહ્યું હતું: ‘યોગીબાપાના સંકલ્પને કારણે જ આ દિવ્ય અક્ષરધામ થયું છે. આ જે કાર્ય થયું છે એમાં અમારે કોઈની સાથે સ્પર્ધા નથી. અમે કોઈને, દુનિયાને કે જગતને દેખાડવા માટે આ કાર્ય કર્યું નથી. આ એકમાત્ર શ્રીજીમહારાજને રાજી કરવા માટે કર્યું છે.’ તેમણે આવું અનેક વખત કહ્યું છે. ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણનું નામ આખા વિશ્વમાં બધા જાણે, એમનો સંદેશો દરેક સ્થળે પહોંચે, અનેક જીવો આધ્યાત્મિક માર્ગે ચઢે — આવા એક શુભાશયથી પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે છેલ્લાં ૫૦ વર્ષથી પોતાના દેહને વાટી નાંખીને અપાર પુરુષાર્થ કર્યો. એટલાં બધાં ગામોમાં વિચરણ કર્યું, એટલી બધી પધરામણીઓ કરી, એટલા બધા પત્રો લખ્યા, લાખો મનુષ્યોને મળ્યા, જેની આપણે કોઈ કલ્પના ન કરી શકીએ. રોજના સેંકડો લોકોને સ્વામીશ્રી વ્યક્તિગત મળતા, એમના પ્રશ્નો સાંભળતા, આશીર્વાદ-આશ્વાસન આપતા. આ એટલો બધો માનસિક ભીડો છે કે કોઈ બે-પાંચ મહિના કદાચ કરી શકે, પણ સ્વામીશ્રીએ તો ૫૦-૬૦ વર્ષ સુધી એકધારું એક નિષ્ઠાથી પ્રામાણિકપણે, શાસ્ત્રીજી મહારાજને રાજી કરવા માટે જ કર્યું છે. એનો પ્રભાવ આજે આપણને સર્વત્ર દેખાય છે. વિશ્વમાં સર્વત્ર લોકોને થયું કે એક મહાન દિવ્ય પુરુષ આ પૃથ્વી ઉપરથી આપણે ગુમાવ્યા છે.

પરંતુ આપણું જ્ઞાન સનાતન, સત્ય જ્ઞાન છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી બોલ્યા હતા કે હું ચિરંજીવ છું, હું જતો નથી, હું છું, છું ને છું જ. તમારા બધાના દેહ તો પડી જશે, પણ હું આ પૃથ્વી પર અખંડ રહેવાનો છું! તો એ ગુણાતીત વારસો

આજ પર્યંત ચાલુ રહ્યો છે.

એ આધ્યાત્મિક વારસાના અનુસંધાનમાં જ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આ સત્સંગની સમગ્ર આધ્યાત્મિક અને આપણા બધાના ગુરુ તરીકેની જવાબદારી પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીને ખૂબ રાજી થકા ખૂબ આશીર્વાદ આપીને સોંપી છે. આ અંગેનો પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીએ લખેલો આ પત્ર આજથી ૪ વર્ષ પહેલાંનો છે. પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીએ અનેક વાર પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીનો મહિમા ખૂબ કહ્યો છે. પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીએ યોગીજી મહારાજને પણ ખૂબ રાજી કર્યા છે.

આજે એક હજાર જેટલી સંખ્યામાં સુશિક્ષિત સંતમાળ ઊભી થઈ છે, એનો આરંભ પૂજ્ય મહંત સ્વામીથી થયો છે. યોગીજી મહારાજના મનમાં હતું કે મારે ભણેલા ગણેલા યુવાનોને સાધુ કરવા છે. એટલે ૧૯૫૨-૫૩માં એમણે પૂજ્ય મહંત સ્વામી, પૂજ્ય ડૉક્ટર સ્વામીને સાધુ થવાની વાત કરી હતી. યોગીજી મહારાજના પ્રેમ અને આકર્ષણથી સર્વ પ્રથમ પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી સાધુ થવા આવ્યા. સન ૧૯૫૭ વસંતપંચમી પૂર્વે ત્રણ દિવસ પહેલાં મહા સુદ બીજના દિવસે ગોંડલમાં યોગીજી મહારાજે મહંત સ્વામીને દીક્ષા આપી ત્યારે એક નવી ક્રાંતિ થઈ. એક અકલ્પ્ય આઈસ બ્રેક થયો. મહંત સ્વામીએ દીક્ષા લઈને જાણે બરફનો પહાડ તોડ્યો! કારણ કે, સામાન્ય રીતે એમ કહેવાતું કે આવા ભણેલાગણેલા યુવાનો સાધુ થાય જ નહીં, પણ મહંત સ્વામીએ યોગીજી મહારાજના વરદ હસ્તે દીક્ષા લઈને એ અવરોધ તોડી નાંખ્યો. પછી ૧૯૬૧માં યોગીજી મહારાજે ૫૧ સંતો કર્યા. તે દરમિયાન યોગીજી મહારાજે સતત ત્રણ-ચાર વર્ષ સુધી મહંતસ્વામીને પોતાની સાથે ને સાથે રાખીને સેવાનો ખૂબ લાભ આપ્યો હતો. એક નેતા તથા સંત તરીકે જે અનેક પ્રકારની તાલીમ અને ગુણ જરૂરી છે એ યોગીજી મહારાજે એમને આપ્યાં હતાં. અમે બધા સંતો પણ યોગીજી મહારાજની આજ્ઞાથી મહંત સ્વામીના હાથ નીચે મુંબઈમાં ૧૦-૧૨ વર્ષ સાથે રહ્યા. હું તો ૧૯૫૨થી મહંત સ્વામીની સાથે ને સાથે જ છું. આજે લગભગ ૬૫ વર્ષ થયાં, અમે સાથે જ છીએ. તે વખતે યોગીજી મહારાજે સૌના મહંત તરીકે તેમને નીમ્યા હતા. બધા સંતોને કથાવાર્તા, ભજન, ભક્તિ, સેવા આ બધી સત્સંગલક્ષી પ્રવૃત્તિની તાલીમ યોગીજી મહારાજે મહંત સ્વામી દ્વારા અપાવી.

પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહંત હોવા છતાં પણ અમારી સૌની સાથે વાસણ ઊટકતા. રોજ રાખથી વાસણ ઊટકવાનાં. રાખથી હથેળી છોલાઈ જાય, તોપણ રાખથી જ વાસણ ઊટકવાનાં! રોજ ઠાકોરજી માટે ભક્તિપૂર્વક હાર કરવાના, રોજ સંતોને સવાર-બપોર-સાંજે કથાવાર્તા કરવાની, આ બધું કરીને પૂજ્ય મહંત સ્વામીએ સૌને ખૂબ પ્રેરણા આપી છે. તે વખતે નાના નાના સંતો ત્યાં હતા, તેમને અદ્ભુત પ્રેરણા આપી છે.

પૂજ્ય મહંત સ્વામીનું જીવન પણ એકદમ સત્ત્વશીલ અને સાદું. તેમનામાંથી સહનશીલતા, ધીરજ જેવા ગુણો યુવકો-સંતોને ખૂબ શીખવા મળ્યા. એ રીતે પૂજ્ય મહંત સ્વામી સાથે ઘણાં વર્ષો સુધી મુંબઈમાં રહેવાનું થયું, અને અત્યાર સુધી સાથે ને સાથે જ છે. આ દરમિયાન એમના અનેક ગુણો નીરખવા મળ્યા છે.

એમનામાં ભક્તિ પણ ખૂબ જોઈ છે. યોગીજી મહારાજના સમયમાં તેઓ ઠાકોરજી માટે સુંદર હાર બનાવતા. ૫-૬ ફૂટના લાંબા હાર બનાવવામાં આપણી શ્રદ્ધા ખૂટી જાય, પણ એમનામાં શ્રદ્ધા અને પરફેક્શન આ બે વસ્તુ ખાસ જોવા મળી. રાતોની રાતો જાગીને તેઓ સુંદર હાર બનાવતા. ઠાકોરજી માટે સુંદર હિંડોળા બનાવતા. યોગીજી મહારાજ બે-ત્રણ મહિના મુંબઈ રોકાતા ત્યારે હિંડોળા અને હાર જોઈને ખૂબ રાજી થાય અને ઘણીવાર એની પ્રશંસા કરે.

એક વખત પૂજ્ય મહંત સ્વામીએ હાર કરેલા એ સાત દિવસના અલગ અલગ હારનું વર્ણન યોગીજી મહારાજે કરી બતાવ્યું હતું! એમ કે તમે સોમવારે આ હાર કર્યો હતો, મંગળવારે આ હાર કર્યો હતો, બુધવાર અને શનિવારે આ હાર કર્યો હતો!

યોગીજી મહારાજને દૃઢ વિશ્વાસ કે નવા સંતોને કથાવાર્તા, ભક્તિ, સેવા, સાધુતા, સહનશીલતા વગેરે ગુણો મહંત સ્વામીની નિશ્રામાં શીખવા મળશે. અને ત્યારપછી પણ આટલાં વર્ષો સુધી મહંત સ્વામીએ તેમનાં જીવન અને કાર્યથી ખૂબ પ્રેરણાઓ આપી છે.

આપણા સૌના ગુરુહરિ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપણને આજ્ઞા કરી છે એ રીતે હવેથી પૂજ્ય મહંત સ્વામી આપણા સૌના ગુરુ છે, મોક્ષના દાતા છે. એ જ સાચા ગુણાતીત સંત છે અને આપણે સૌએ એમના શરણે રહીને

અને એમની આજ્ઞા પ્રમાણે સત્સંગ કરવાનો છે.

યોગીજી મહારાજે કહ્યું હતું કે પ્રમુખસ્વામી શાસ્ત્રીજી મહારાજનું સ્વરૂપ છે અને શાસ્ત્રીજી મહારાજની જગ્યાએ છે અને એમની આજ્ઞામાં રહેવું તો તમને શાંતિ થશે. એ જ રીતે અત્યારે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પણ એ જ આદેશ અને સંદેશ છે કે મહંત સ્વામી એ શાસ્ત્રીજી મહારાજ, યોગીજી મહારાજ, પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું સ્વરૂપ છે. એમની આજ્ઞામાં રહેવું. એમની આજ્ઞામાં રહીને સત્સંગ કરીશું તો જ આપણા જીવનમાં સુખ અને શાંતિ થશે, આપણો સત્સંગ સુદૃઢ થશે. અને આપણને ખૂબ આનંદ આવશે.

સંપ, સુહૃદભાવ અને એકતા તેમજ એક વિચાર, એક રુચિ અને એક આસ્થા આપણે પૂજ્ય મહંત સ્વામીમાં રાખીશું તો આપણો સત્સંગ હજુ પણ અનંતગણો વિસ્તરવાનો છે. કારણ કે આ શાસ્ત્રીજી મહારાજે સ્થાપેલી સંસ્થા છે. શાસ્ત્રીજી મહારાજે અનંત કષ્ટો વેઠી આ અક્ષરપુરુષોત્તમ સંસ્થા ઊભી કરી છે. અક્ષરપુરુષોત્તમનું આપણું આ જ્ઞાન સત્ય સનાતન છે, આ કાર્ય પણ સત્ય સનાતન છે. તેથી એ કાર્ય અનંતગણું વધવાનું જ છે. એ માટે જ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પૂજ્ય મહંત સ્વામીની ભેટ આપીને એમને ગુરુપદે સ્થાપ્યા છે. તો આપણે એમની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરીને સત્સંગ કરીએ. આપણે સૌ પ્રતિજ્ઞા લઈએ કે મન, કર્મ, વચને સેવા કરી પૂજ્ય મહંત સ્વામીને રાજી કરીશું.”

આમ, પૂજ્ય ઈશ્વરચરણદાસ સ્વામીએ પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીનો ખૂબ મહિમા કહ્યો.

ત્યારબાદ દાયકાઓ સુધી સ્વામીશ્રી સાથે વિચરણ કરી કથા-પ્રવચનો દ્વારા સત્સંગની અભિવૃદ્ધિ કરનાર પૂજ્ય વિવેકસાગરદાસ સ્વામીએ સ્વામીશ્રીના કાર્યની અદ્ભુત ઝાંખી કરીને ભાવાંજલિ અર્પ્યા પછી કહ્યું: “અત્યારે સ્વામીશ્રી આપણી વચ્ચે દેખાતા નથી. પરંતુ સન ૧૯૭૧માં યોગીજી મહારાજે દેહત્યાગ કર્યો ત્યારે પૂજ્ય કૃષ્ણશંકર શાસ્ત્રી બોલેલા શબ્દો મને યાદ આવે છે. તેમણે કહ્યું હતું, ‘યોગીજી મહારાજ ગયા નથી, અંતર્ધાન થયા નથી. પરંતુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં અંતર્નિહિત થયા છે.’ એ રીતે આજે પણ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ગયા નથી, પણ મહંત સ્વામીની અંદર અંતર્નિહિત થયા છે. એટલે કે તેમનામાં બિરાજમાન થયા છે. આજે આપણને યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં દર્શન નવા સ્વરૂપે થઈ રહ્યાં છે. ગુણાતીત જ્ઞાનની આ જ વિશેષતા છે કે અહીં પ્રગટ ગુણાતીત ગુરુનું પ્રગટપણું છે, જેના દ્વારા બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મની ભક્તિ કરવાનું આપણું લક્ષ્ય છે. પ્રગટ ગુણાતીત સત્પુરુષ વિના કોઈ દિવસ મોક્ષ શક્ય બને જ નહીં. ગુણાતીત જ્ઞાનની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો, સત્પુરુષ કોઈ દિવસ પૃથ્વી ઉપરથી જતા નથી. એ તો ચિરંજીવી છે. એટલે પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આજેય મહંત સ્વામીમાં રહીને દર્શન આપે છે. એમના દ્વારા શ્રીજીમહારાજ આપણને દર્શન આપી રહ્યા છે.

પૂજ્ય ઈશ્વરચરણદાસ સ્વામીએ કહ્યું એ રીતે મને પણ એ બધું બરાબર યાદ છે. અમે મુંબઈમાં ઘણાં વર્ષો સુધી મહંત સ્વામી સાથે રહ્યા છીએ. એ સમયથી જ એમની સાથે મારે ઘરોબો. એમણે કથાવાર્તાનો ખૂબ લાભ આપેલો છે. અમે સાથે વાસણ ઊટકતા, એ બધું યાદ આવે છે.

અમે ઘાટકોપરમાં સાથે રહેતા. તે વખતે તો બહુ નાનું રહેઠાણ હતું. તેમાં અમે નવ જણા હતા. નાનું મંડળ હતું. એ વખતથી ભક્તિપ્રિયદાસ સ્વામીનું નામ ‘કોઠારી’ સ્વામી પાડ્યું. વિનુ ભગતનું નામ ‘મહંત’ પડેલું. ત્યારથી અમારે એમની સાથે હેતપ્રીત. ખૂબ જ સૌમ્ય, સરળ અને શાંત સ્વભાવ. યોગીજી મહારાજનો ખૂબ રાજીપો એમણે પ્રાપ્ત કર્યો હતો.’

એમ કહીને વિવેકસાગરદાસ સ્વામીએ સન ૧૯૭૮થી સન ૨૦૧૨ સુધીના કેટલાક પ્રસંગો વર્ણવીને પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના મુખેથી સાંભળેલા પૂજ્ય મહંત સ્વામીના મહિમાના પ્રસંગોનો નિર્દેશ કર્યો હતો, તેની સ્મૃતિઓ કરી. ગદ્ગદ થઈ જતાં તેમણે પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં વાત્સલ્યભર્યા સંસ્મરણો વાગોળતાં વિશેષમાં કહ્યું: ‘હું લગભગ ૪૨ વર્ષથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજની સાથે રહ્યો છું. તેથી મને તેમનું ઘેલું લાગેલું અને તેમનું આકર્ષણ રહે તે સ્વાભાવિક છે. એમના હૃદયમાં હું છું છું ને છું જ, એવી મને પ્રતીતિ છે. સ્વામીશ્રી મને વારંવાર યાદ કરે, જોઈને રાજી થાય, બધા પ્રસંગોમાં મને સાથે રાખે, એ એમની મારા પરની ખૂબ કૃપા હતી. પધરામણીમાં પણ અમે તેમની સાથે ને સાથે રહેતા. એમણે મને એમના ઘણા પ્રસંગો અને જૂના જૂના ઇતિહાસ કહ્યા છે. તે મેં લખી રાખ્યા છે.

છેલ્લે છેલ્લે સારંગપુરમાં તેઓ વિશ્રામલીલામાં રહ્યા ત્યારે જ્યારે જ્યારે હું તેમને ‘જય સ્વામિનારાયણ’ કહું ત્યારે તરત જ પ્રતિસાદ આપે. અશક્તિને કારણે બોલવાની ક્ષમતા નહોતી રહી ત્યારે હોંકારો તો અવશ્ય આપે જ. એમણે હંમેશાં મારા પર એવાં હેતુપ્રીત રાખ્યાં છે.

હવે એ જ પ્રાર્થના કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મહંત સ્વામીને પોતાના સ્થાને બિરાજમાન કર્યા છે, તો એમના દ્વારા એકાંતિક ધર્મ સિદ્ધ થાય. યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને જે વચનો આપ્યાં છે અને જે રીતે મને સાચવ્યો છે તેવી ને તેવી જ મારા પર કૃપા કરે. યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ગયા જ નથી, એ હંમેશાં આપણી ગુણાતીત પરંપરામાં આજે મહંત સ્વામી મહારાજ દ્વારા પ્રગટ છે અને એમના દ્વારા હંમેશાં ભગવાનના સુખનો અનુભવ કરીએ એ જ પ્રાર્થના.”

બોચાસણ મંદિરના મહંત પૂજ્ય ત્યાગવલ્લભ સ્વામીએ આ પ્રસંગે પોતાની ભાવના વ્યક્ત કરતાં કહ્યું: “શ્રીજીમહારાજે ગઢડા અંત્ય પ્રકરણના ૨૭મા વચનામૃતમાં કહ્યું છે કે શાસ્ત્રમાં કહેલાં નિષ્કામ, નિર્લોભ, નિઃસ્વાદ, નિઃસ્નેહ, નિર્માન વગેરે પંચવર્તમાન જે સંતમાં અખંડ હોય એને અને ભગવાનને સાક્ષાત્ સંબંધ છે એવા પંચવર્તમાને યુક્ત પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં શ્રીજીમહારાજ સાક્ષાત્ અખંડ બિરાજમાન રહ્યા છે એવી પ્રતીતિ પણ આપણને પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કરાવી હતી. પ્રમુખસ્વામી મહારાજની વિશેષતા એ હતી કે એમનું કોઈ એકાંત જીવન હતું જ નહીં. સદાય જાહેર જીવન. એમની સાથે સંતો, હરિભક્તો, યુવકો હોય જ. તેઓ સૌની સાથે જ રહ્યા છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના એવા દિવ્ય જીવન-કાર્યની સુવાસ આપણને સદાય પ્રેરણા અને બળ આપતી રહેશે.

ગઈકાલે એમણે દેહલીલા સંકેલી લીધી. છતાં એમનું કાર્ય અને સાંનિધ્ય સદાય ચાલુ જ રહે તે માટે સદ્ગુરુ મહંત સ્વામીને સોંપણી કરી છે. એમની આપણા પર કેવી કરુણા! કેવી દયા! તેઓ તો જાણતા જ હતા કે પાછલાં વર્ષોમાં મારાથી બોલાશે નહીં, મારાથી પ્રવચન નહીં થાય, તેથી એમણે કૃપા કરીને પોતાના જ હસ્તાક્ષરમાં પત્ર લખી આપ્યો કે મારા દેહવિલય પછી પૂજ્ય મહંત સ્વામી આ બધું કાર્ય સંભાળશે.

આ કોનું કાર્ય છે? સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું. સ્વામિનારાયણ ભગવાને શાસ્ત્રીજી મહારાજ, યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં રહીને પોતાનું કાર્ય કર્યું છે. હવે પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી દ્વારા એ જ શ્રીજીમહારાજ આપણને પ્રગટ મળ્યા છે. આપણી ઉપાસના પ્રગટની છે. શ્રીજીમહારાજે કરુણા કરી છે કે આવા ગુણાતીત સંત દ્વારા તેઓ સદા પૃથ્વી પર અખંડ રહ્યા છે. એ રીતે પૂજ્ય મહંત સ્વામી દ્વારા આ કાર્ય આગળ ચલાવવા માટે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપણને આજ્ઞા કરી છે.

૧૯૬૦માં અમને દીક્ષા આપી ત્યારથી જ અમે મહંત સ્વામીની સાથે રહ્યા છીએ. અમે એમનું જીવન જોયું છે. શ્રીજીમહારાજના આદેશ પ્રમાણેનું જીવન જીવે છે. બહુ ઓછા બોલા છે. બહુ શાંત સ્વભાવ છે, પણ ઘણું ઘણું કહી જાય આપણને. એમનાં દર્શનથી શાંતિ થઈ જાય એવું એમનું જીવન છે.

આપણે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ ક્યારે આપી કહેવાય? તો એમના આદેશ મુજબ હવે આપણા ગુરુ તરીકે મહંત સ્વામીની આજ્ઞામાં રહીને આપણે આપણો આધ્યાત્મિક માર્ગ ચાલુ રાખીએ. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે જે અપાર કાર્ય કર્યું છે, તેનો વધારે ને વધારે વિકાસ થાય એ કરવાનું છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપણને વારંવાર પ્રવચનો દ્વારા ઘણું સુંદર માર્ગદર્શન આપ્યું છે. એમણે આ અક્ષરપુરુષોત્તમ સંસ્થાનો વિરાટ સુંદર બગીચો ખીલવ્યો છે. એમની પ્રેરણાથી ગામોગામ બાળ-યુવા-સંયુક્ત સત્સંગમંડળો ચાલે છે. એ તમામ કાર્યો અને સેવાઓ હવે પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીના આશ્રય હેઠળ આપણે ચાલુ રાખવાનાં છે.

પૂજ્ય મહંત સ્વામીની ઉંમર ઘણી મોટી છે. છતાં હવે એમને આટલી મોટી જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે. તો જેવું પ્રમુખસ્વામી મહારાજે બધાને સુખ આપ્યું છે એવું ને એવું સુખ તેઓ આપે એ જ પ્રાર્થના.”

પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞા મુજબ ગુરુપદે આવ્યા બાદ પ્રથમ વખત સંબોધન કરતાં પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજે જણાવ્યું: “સ્વામીશ્રીએ ખૂબ મોટી જવાબદારી આપી છે. પરંતુ એમણે એવું જ દૃઢાવ્યું છે કે આપણે જવાબદારી ભગવાનને માથે નાખી દેવી. સ્વામીશ્રીએ જે કાર્ય કર્યું છે તે સંપૂર્ણ શ્રીજીમહારાજના માથે નાખીને જ કર્યું છે. તેઓ કોઈ દિવસ માનતા નથી અથવા તેમને ક્યારેય મનાયું પણ નથી કે ‘આ કાર્ય હું કરું છું.’ એમણે

પોતાના જીવનથી, ઉપદેશથી બધી રીતે દરેકને કેટલીય વાર આ દઢાવ્યું છે. એ વાત આપણે ભૂલવાની નથી.

ભગવાનની ઈચ્છાને જ એમણે સર્વોપરિ માની છે.

૧૯૭૪માં આફ્રિકાથી પાછા આવ્યા, કે લંડનમાં હેરો વિસ્તારમાં મંદિર કરવામાં સફળતા ન મળી, એ બધામાં પુરુષપ્રયત્ન પૂરેપૂરો કર્યો. પણ પછી આ વાક્ય બોલ્યા, ‘ભગવાનની ઈચ્છા હોય એમ થાય.’ પણ કેટલાક પહેલેથી જ ભગવાનને માથે નાખે. આવું કરીએ તો કાંઈ જ ન થાય. આપણે પુરુષપ્રયત્ન કરવાનો છે અને સાથે ભગવાનના કર્તાહર્તાની દઢતા રાખવાની છે.

આપણી સંસ્થાની સંયોજન સમિતિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની ઉપસ્થિતિથી જ ચાલે છે. સૌમાં ખૂબ જ સંપ છે અને એ દેખાય છે. સંયોજન સમિતિ દ્વારા ઘણું બધું કાર્ય થશે. એમાં શંકા વિનાની વાત છે. મને તો પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. એકદમ સચોટ છે. સંયોજન સમિતિ ઉપરાંત બીજા વડીલો પણ છે. આપણે તેમની સલાહ પણ લઈએ છીએ. એ દ્વારા પણ સ્વામીબાપાનું કાર્ય ચાલતું જ રહેશે.”

એમ કહીને, જે મૂલ્યોના સિંચન માટે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પોતાનું સમગ્ર જીવન સમર્પિત કર્યું હતું એવાં પાયાનાં મૂલ્યોની દઢતાની પ્રેરણા આપતા પરમ પૂજ્ય મહંતસ્વામી મહારાજે કહ્યું: “સંપ હશે તો આપણો કોઈ વાળ વાંકો નહીં કરી શકે. નિષ્કામ ધર્મ આપણને જેટલો દઢ હોય એટલી આપણી સંપ રાખવામાં વધુ દઢતા થશે. અભક્ષ્ય ન ખાવું વગેરે નિયમ-ધર્મ દઢ રાખવા.

વળી, પહેલી વાત, આપણી ઉપાસનાની છે. આપણી ગુરુપરંપરામાં શ્રીજીમહારાજ પછી આપણે ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, ભગતજી મહારાજ, શાસ્ત્રીજી મહારાજ, યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજને જ અનુસરીએ. એ નાની વાત નથી, બહુ મોટી વાત છે.

બીજી વાત, સત્સંગ કરવાની છે. શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, ‘અનંત બ્રહ્માંડનો રાજા હોય પણ તેને સત્સંગ ન હોય તો તેનું જીવન અલેખે છે.’

ત્રીજી વાત, ગુણગ્રહણ કરવાની વાત છે. મહારાજે વચનામૃતમાં કહ્યું: ‘કોઈ હરિભક્તનો દોષ નજરમાં આવે ત્યારે એમ સમજવું જે આનો સ્વભાવ સત્સંગમાં ન ઘટે એવો છે તોય પણ સત્સંગમાં પડ્યો છે, તો એનો પૂર્વજન્મનો અથવા આ જન્મનો સંસ્કાર ભારે છે - એમ સમજીને તેનો અતિશય ગુણ લેવો.’ આમ, ગુણ લેવાની વાત છે. અવગુણનો ત્યાગ કરવો. આ તો આપણા માટે સનાતન સિદ્ધાંત છે. યોગીજી મહારાજે કહ્યું, અક્ષરધામમાં જવું હોય તો ગુણ ગ્રહણ કરવો.

આ રીતે પરમ પૂજ્ય સ્વામીબાપાનું કાર્ય આપણે આગળ વધારવાનું છે. શાસ્ત્રીજી મહારાજે કહ્યું છે, ‘મારું કાર્ય ચાલુ જ રહેશે.’ આપણે આગસી જવાનું નથી. હવે ડબલ જોર કરવાનું છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કેટલું જોર કર્યું! ૧૦૦ ગણો સત્સંગ વધારી દીધો! મંદિરો કર્યા, સંતો કર્યા, કેટલા ટૂંકા ગાળામાં આટલું બધું કાર્ય કર્યું! એક બાજુ અક્ષરધામનું કામ ચાલતું હોય, બીજી બાજુ શિખરબદ્ધ મંદિરોનું કામ ચાલતું હોય! પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કંઈ જ બાકી રાખ્યું નથી. યોગીબાપાના બધા સંકલ્પો પૂરા કર્યા છે. મંદિરો કર્યા, સંતો કર્યા, યોગીબાપાની જે જે આજ્ઞા હતી એ સ્વામીબાપાએ પૂરી કરી. આપણે તો હવે ભગવાન ભજવા ને ભજાવવાના છે. દિલ્હીમાં સ્વામીબાપાએ અક્ષરધામ કર્યું છે અને અત્યારે એમની આજ્ઞાથી રોબિન્સવિલમાં અક્ષરધામ બની રહ્યું છે. રોબિન્સવિલના અક્ષરધામમાં તો આખી દુનિયાનું માણસ ખેંચાઈને આવશે. એટલું બધું સર્વોપરિ થશે. સ્વામીબાપાના સંકલ્પે આ બધું આપણી કલ્પના બહારનું કાર્ય થાય છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પોતાનાં જીવન, ઉપદેશથી દઢાવ્યું છે - ભગવાન કર્તાહર્તા છે. ભગવાનને આગળ રાખીને ક્રિયા કરીએ.”

અંતે આરતી બાદ, પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજ અને વરિષ્ઠ સંતો મંચના અગ્રભાગમાં વિરાજમાન થયા. સંતો-હરિભક્તો સૌને તેમના ચરણસ્પર્શનો લાભ મળ્યો. છેલ્લે પૂજ્ય ડૉક્ટર સ્વામીએ પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામીને હાર પહેરાવ્યો. આમ, અદ્ભુત સભા થઈ ગઈ.

તા. ૧૪મી ઓગસ્ટનો આજનો દિન સંસ્થાના ઈતિહાસમાં અમર બની ગયો, જ્યારે સૌને પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપેલ ભેટ સમાન પરમ પૂજ્ય મહંતસ્વામી મહારાજને ગુરુપદે વંદન કરવાની પ્રથમ તક પ્રાપ્ત થઈ.

આજે સવારથી સારંગપુરમાં મહાનુભાવોનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો હતો. વહેલી સવારે ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી શ્રી

વિજયભાઈ રૂપાણી તમામ કાર્યક્રમોને ઠેલીને સવારે ૭-૩૦ વાગ્યે સારંગપુર આવી પહોંચ્યા હતા. પૂજ્ય મહંત સ્વામી તથા વરિષ્ઠ સંતોની સાથે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીની આરતી ઉતારીને તેમણે અર્ધ્ય અર્ધ્યું. ત્યારબાદ તેમણે ગદ્ગદ ભાવે સ્વામીશ્રીના દિવ્ય કાર્ય અને તેઓની દિવ્ય પ્રતિભા વિશે હૃદયપૂર્વક વાક્યશ્રદ્ધાંજલિ અર્પી હતી.

આજે સમસ્ત દિવસ દરમ્યાન અન્ય મહાનુભાવો પણ અવિરત અહીં સ્વામીશ્રીનાં ચરણે મસ્તક ઝુકાવવા આવતા રહ્યા. ગુજરાતના માનનીય ગવર્નર શ્રી ઓ. પી. કોહલીજી, પૂર્વમુખ્યમંત્રી શ્રીમતી આનંદીબહેન પટેલ વગેરે અનેક મહાનુભાવોએ પણ સ્વામીશ્રીનાં દર્શન કરીને ભાવ- પુષ્પાંજલિ અર્પી હતી.

ગુરુદર્શનમંડપમાંથી બહાર નીકળતાં જ મહાનુભાવો માટે સ્વાગત કક્ષ - મુલાકાત ખંડ અને અન્ય વ્યવસ્થાઓ હતી. જેમાં વરિષ્ઠ સંતો સૌ મહાનુભાવોને મળતા. સંતોને મળતાં જ મહાનુભાવો ભાવ-ગદ્ગદ થઈ પોતાની હૃદયોર્મિ વહાવતા હતા. આજે ક્ષણે ક્ષણે દેશની પ્રખર વ્યક્તિઓએ વ્યક્તિગત ઉપસ્થિત રહીને કે સંદેશ દ્વારા પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીના અક્ષરધામગમન બદલ લાગણીઓનો અવિરત પ્રવાહ વહાવ્યો હતો. ♦

નિબંધ-૩ :

ગુજરાત વિધાનસભાના ઇતિહાસની વિરલ પળ : પ્રમુખસ્વામી મહારાજને અર્પી હૃદયભીની અંજલિ...

તા. ૨૨ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૬ના રોજ ગુજરાતની વિધાનસભાએ એક ખાસ સત્ર યોજીને જગતભરમાં ગુજરાતનું ગૌરવ જગાડનાર સંત પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને ભાવભીની શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરી હતી.

ગુજરાતની સ્થાપનાથી લઈને વિધાનસભાના આજપર્યંતના ઇતિહાસમાં આ એક અપૂર્વ શ્રદ્ધાંજલિ સભા હતી, કારણ કે, સામાન્ય રીતે વિધાનસભાના સભ્યો કે સરકારી હોદ્દેદારોને જ શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરવાની પરંપરા વચ્ચે અહીં અપવાદરૂપ એક વિરલ ધર્મપુરુષ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને સર્વાનુમતે ભાવાંજલિ અપાઈ હતી. વિધાનસભાના પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતાં એ સત્રની ક્રમબદ્ધ વિગતો આ રહી:

સૌ પ્રથમ ગુજરાતના માનનીય મુખ્યમંત્રી શ્રી વિજયભાઈ રૂપાણીએ વિધાનસભાના અધ્યક્ષ મહોદય તથા તમામ વિધાનસભ્યોને સંબોધતાં કહ્યું: ‘આજે ગૃહના નેતા તરીકેની વિધાનગૃહની મારી સૌ પ્રથમ બેઠકમાં એક અત્યંત દુઃખદાયક શોક પ્રસ્તાવ લઈને ઉપસ્થિત થયો છું.

જેમનું નામ સાંભળીને રોમરોમમાં ચેતના પ્રગટે, નિરાશામાં આશા જાગે, તિમિર-અંધકારમાં સૂર્યનો ઉજાસ ફેલાય તેવા વ્યક્તિત્વ અને સમાજની સમજ વધારનારા શાંતિના સાચા વિશ્વદૂત પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ૧૩ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૬ના રોજ ૮૫ વર્ષની વયે અક્ષરવાસી થયા છે.’ એમ કહીને માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રીએ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના જન્મથી લઈને સમગ્ર જીવન, કાર્ય અને સંદેશનો એક અદ્ભુત ભાવસભર ચિતાર આપ્યો હતો. મુખ્યમંત્રીશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ‘એક નાનકડા બિંદુમાંથી બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સંસ્થાને ભારતીય ધર્મ અને સંસ્કૃતિના વિશ્વવ્યાપી વિરાટ સિંધુ સુધી પહોંચાડનારા પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં સેવાકાર્યોને શબ્દમાં વર્ણવી શકાય એમ છે જ નહીં. કરોડો હરિભક્તોના પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે સમગ્ર જીવનની પળેપળ સમસ્ત માનવજાત માટે ખર્ચીને સાચા અર્થમાં સંતનું બિરુદ શોભાવ્યું હતું. સાત દાયકા કરતાં વધુ વર્ષોના પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સંન્યસ્ત જીવનની યાત્રા પર નજર કરીએ ત્યારે તેમની દિવ્યતા પ્રભાવક બનીને સ્પષ્ટ ઊપસી આવે છે. તેઓની પાસે આવનાર પ્રત્યેકને કંઈક નિરાળી આત્મીયતાનો અનુભવ થયા વિના રહેતો જ નહીં. છેવાડાના આદિવાસીઓનાં અંતરિયાળ ગામોથી લઈને અમેરિકાવાસીઓની મહેલાતો સુધી કરોડો લોકોનાં હૈયાંને આ પારલૌકિક વ્યક્તિત્વ સ્પર્શી ગયું છે. ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, ઓરિસ્સા, બિહાર, ઉત્તરાંચલ, નેપાળ, આફ્રિકા, જાપાન કે અમેરિકા વગેરે દેશ-દુનિયામાં જ્યાં જ્યાં કુદરતી હોનારત આવી ત્યાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજે નાત-જાતના ભેદભાવ વિના વિરાટ પાયે રાહતકાર્યો કર્યા.’

એમ કહીને મુખ્યમંત્રીશ્રીએ, ગુજરાતમાં ભૂકંપ અને અન્ય પ્રાકૃતિક આપત્તિઓથી લઈને દેશ-વિદેશમાં અનેક સ્થળોએ અસરગ્રસ્તોની વહારે દોડનાર પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીનાં નિઃસ્વાર્થ કરુણાભર્યા અનેક કાર્યોની વિશેષતા આંકડાકીય માહિતી સાથે વર્ણવી. તેમણે વધુમાં કહ્યું: ‘સીમાડા ભૂલીને તેમણે જનસમુદાય સુધી સહાય પહોંચાડી. સંસ્કારયુક્ત શિક્ષણ અને આરોગ્યની અનેક સંસ્થાઓ તેમણે ઊભી કરી. દહેજમુક્ત સમૂહલગ્નોને પ્રોત્સાહન આપ્યું. પ્રતિવર્ષે લાખો દર્દીઓની સારવાર કરતી હોસ્પિટલો અને ફરતાં દવાખાનાંઓ, હજારો વિદ્યાર્થીઓને સંસ્કારયુક્ત શિક્ષણ આપતાં વિદ્યાર્થી સંકુલો બનાવીને શિક્ષણ અને આરોગ્ય ક્ષેત્રે અવિરત સેવા આપી, નિરામય શિક્ષિત સમાજ

તૈયાર કર્યો. ભારતીય સંસ્કૃતિનાં ઉજ્જવળ મૂલ્યો માટે ૫૫ જેટલા દેશોમાં આજે બી.એ.પી.એસ. સંસ્થા રચનાત્મક રીતે કાર્ય કરી છે. તેઓશ્રીએ સત્તર હજારથી વધુ બાળ, યુવા, મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્રો શરૂ કરાવ્યાં છે. પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે યુનોની ધર્મ સંસદમાં ગુજરાતી ભાષામાં સૌપ્રથમ પ્રવચન કરી ગુજરાતી ભાષાને ગૌરવ અપાવ્યું હતું.

સૌમ્ય પ્રકૃતિ, વિનમ્ર વર્તીવ, દૂરંદેશિતા, મૃદુ સ્વભાવ, બાળસહજ અહંશૂન્યતા જેવા અનેક ગુણો ધરાવતા પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે અસંખ્ય લોકોમાં સદ્વિચારનું સિંચન કર્યું હતું. પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સમસ્ત માનવજાત માટે સહનશીલતા, સહિષ્ણુતા, સંવેદનશીલતા અને ધૈર્યનો પર્યાય બની રહ્યા. તેમની સાધુતાનો પરિચય આપણને અક્ષરધામ પરના આતતાયી હુમલાની ઘટના વેળાએ સાક્ષાત્ થયો છે.

અક્ષરધામ પર આતંકી હુમલા વખતે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે લાખો ભક્તો, નાગરિકોને ઉદ્દેગ ઉચાટમાં ન આવવાની જે શાંતિઅપીલ કરી તે સામાજિક સમરસતા, સદ્ભાવ બરકરાર રાખવાની શાંતિ-મિસાલ બની ગઈ હતી.

રાષ્ટ્રના નિર્માણમાં ચારિત્ર્યવાન સમાજ તૈયાર કરવો જોઈએ તેમ સાક્ષાત્ દિવ્યતા ધરાવતા પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ માનતા હતા. લોકોનાં મનમાં રહેતા જંગલને તોડીને એક સંસ્કારમય મંગલનું તેમણે નિર્માણ કર્યું. તેઓના જીવનમાંથી આબાલવૃદ્ધ અનેક લોકોએ સદ્પ્રેરણા લીધી. દેશ અને વિદેશના અનેક મહાપુરુષો, રાજકીય નેતાઓ, સંતો સૌએ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામીમાંથી પ્રેરણા મેળવી છે. દેશ-વિદેશમાં ગાંધીનગરના અક્ષરધામ મંદિર જેવાં ભવ્ય મંદિરો રચવામાં પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પ્રયંડ પુરુષાર્થ કર્યો છે. દિલ્હીમાં આવેલું અક્ષરધામ એ તેમણે રચેલું સૌથી મોટું હિંદુ મંદિર છે, જેને ‘ગિનિઝ બુક ઓફ વર્લ્ડ રેકોર્ડ્સ’માં સ્થાન અપાયું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિનાં મૂલ્યોની સુવાસ પ્રસરાવતા ગાંધીનગર અને દિલ્હી ખાતેનાં અક્ષરધામમાં ૧૮૩ કરતાં વધુ દેશોના ૧૦ કરોડ કરતાં વધુ દર્શનાર્થીઓએ દર્શન કરીને પવિત્ર જીવન જીવવાની પ્રેરણા મેળવી છે.

આ પારલૌકિક વ્યક્તિત્વના સ્મરણમાત્રથી સૌને વાત્સલ્યમૂર્તિ માતા-પિતાનો અનુભવ થાય છે. વિશ્વની મહાન હસ્તીઓ પણ માને છે કે પ્રમુખસ્વામી એક વિરાટ અનંતતાનો મહાન અંશ હતા. પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે ધર્મગ્રંથોમાં દર્શાવેલી સંતની વ્યાખ્યાને અક્ષરશઃ સાર્થક કરી બતાવી છે. શાસ્ત્રોમાં કહ્યા પ્રમાણે નિષ્કામ, નિર્લોભ, નિર્માન, નિઃસ્વાદ, નિઃસ્વાર્થનાં સંતલક્ષણો પોતાના આચરણમાં મૂકીને પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામીએ નરસિંહ મહેતાના ‘વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ...’ એ પદને આત્મસાત્ કર્યું છે.

આધ્યાત્મિક ચેતનાને ઝળહળતી રાખનાર અને સમગ્ર માનવ કલ્યાણ માટે સંપૂર્ણ જીવન અર્પિત કરનાર આ મહા-પુરુષની વિશ્વને સદાકાળ ખોટ રહેશે. આ મુકી ઊંચેરા માનવીના બ્રહ્મલીન થવાથી સમગ્ર વિશ્વે મહાન આધ્યાત્મિક પથદર્શક અને ભારતીય સંસ્કૃતિના ગૌરવમૂર્તિ સમાન સંત ગુમાવ્યા છે.

જેમણે ધર્મના રથ પર સવાર થઈ માનવતાનો ડંકો વગાડ્યો તેવા પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સદીઓ સુધી તેમણે કરેલાં પુરુષાર્થ, સદ્કાર્યો, સદાકાળ માનવતાની જ્યોત પ્રજ્વલિત રાખશે. તેઓ કહેતા તેમ, ‘આઈ વિલ બી ઓલવેઝ વિથ યુ’ રહી તેઓ આપણને માર્ગદર્શન આપતા રહેશે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના કૃપાશિષ ગુજરાત સહિત સમગ્ર વિશ્વ પર, આપણા સૌ પર વરસતા રહે તેવી આપણે પ્રાર્થના કરીએ.’

ઉદ્બોધન બાદ મુખ્યમંત્રીશ્રીએ દેશ-વિદેશના અનેક ધુરંધર મહાનુભાવોએ પાઠવેલા શ્રદ્ધાંજલિ સંદેશમાંથી કેટલાકનું પઠન કર્યું હતું. આ ઉપરાંત, વિધાનસભાના અન્ય દિવંગત સભ્યોને પણ તેમણે શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી હતી.

ત્યારબાદ ગૃહમાં વિરોધપક્ષનું નેતૃત્વ કરનાર અને માનનીય પૂર્વ મુખ્યમંત્રી શ્રી શંકરસિંહજી વાઘેલાએ જણાવ્યું: ‘પ્રમુખસ્વામી મહારાજ માટે આપણે જે કંઈ શ્રદ્ધાંજલિના શબ્દો કહીએ એ બહુ ટૂંકા પડે. વિધાનસભા મળવાનું નક્કી થયું એટલે મેં અધ્યક્ષના હોદ્દાને પત્ર લખેલો. ટૂંકો સાર આપની સામે હું વાંચું છું: ‘તા. ૧૩-૮-૨૦૧૬ના રોજ સાંજના ૬-૦૦ કલાકે જે દુઃખદ સમાચાર આપણને સૌને મળ્યા કે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામીજી મહારાજ અક્ષરનિવાસી બ્રહ્મલીન થયા છે. સ્વાભાવિક છે કે ન ફક્ત સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ, પરંતુ દેશ અને દુનિયાના અનેક લોકોને ઊંડો આઘાત લાગ્યો છે. તેમના પાર્થિવ દેહનાં દર્શન કરવા માટે હું પણ તા. ૧૪ના રોજ સારંગપુર ગયો હતો. તેમનાં દર્શન માટે અનેક મહાનુભાવો પધાર્યા હતા.

પરમ પૂજનીય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું અદ્વિતીય વ્યક્તિત્વ અને સમાજ ઉપર મૂકેલી ઊંડી છાપને કારણે તેમને ખૂબ માન- સન્માન મળ્યું છે. આ અવતારી પુરુષ અંગે ગુજરાતની પ્રજાના અવાજને વાચા આપતાં ગુજરાત વિધાનસભા ગૃહમાં સત્રના પ્રથમ દિવસે શોક પ્રસ્તાવમાં પરમ પૂજનીય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પ્રથમ ઉલ્લેખ થાય; એમની જીવન ઝરમર તથા ધાર્મિક, સામાજિક અને વૈજ્ઞાનિક એમ અનેક રીતના એમનાં યોગદાન માટે તેમને શ્રદ્ધાંજલિ આપવામાં આવે; ત્યારબાદ અન્ય શોક પ્રસ્તાવ પછી સભાગૃહની બેઠક મુલતવી રાખવામાં આવે તો વિધાનસભા ગૃહની ગરિમામાં વધારો થશે.’

એમ કહીને શ્રી શંકરસિંહજી વાઘેલાએ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં જીવન-કાર્ય-સંદેશનો સંક્ષિપ્ત મહિમા ગાતાં જણાવ્યું હતું કે ‘સન ૧૯૫૦માં શાસ્ત્રીજી મહારાજે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાના પ્રમુખ તરીકે વરણી કરી. સન ૧૯૫૦ થી લઈને સન ૨૦૧૬ એટલે લગભગ ૬૬ વર્ષ સુધી એક જ હોદ્દા ઉપર તેઓ રહ્યા. કોઈપણ વાદ-વિવાદ વિના સમગ્ર સંપ્રદાયને દુનિયામાં વિસ્તારવો, ટેકનોલોજીના ઉપયોગ સાથે સેંકડો મંદિરો બનાવવાં, વિજ્ઞાનને ધર્મ સાથે જોડવો - એ બહુ મોટું કાર્ય તેમણે કર્યું છે. અક્ષરધામ પર થયેલા આતંકી હુમલા પ્રસંગે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે શાંતિથી ગુજરાતમાં ક્યાંય વિવાદ ન થાય એનું ધ્યાન રાખેલું. એમને ક્યારેય કોઈના પ્રત્યે પક્ષાપક્ષી નહોતી. સૌ પ્રત્યે તેઓ પ્રેમ વરસાવતા. લાખો ભક્તોને એમ લાગે કે સ્વામીબાપા મારી નજીક છે. બધાને લાગે કે બાપા પ્રેમથી હસીને મને બોલાવે છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજને અનેક શારીરિક દર્દો હતાં. તેમ છતાં કોઈ દિવસ તેમના ચહેરા પર દર્દ દેખાયું હોય એવું અમે જોયું નથી. એવા પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આપણી વચ્ચે નથી રહ્યા. ત્યારે કવિ હરીન્દ્ર દવેએ યોગીજી મહારાજ માટે લખેલી કવિતા યાદ આવે છે,

હમણાં જ એ હેતનો ધ્વનિ સાંભળશે,
જાણે હમણાં એ બે હોઠ મલકશે,
લંબાવી હાથ આશિષ દેશે,
જાણે એ આંખથી અડકશે,
સ્વામી અમને સમજાવો જીવતરનો કીમિયો,
અમને ખાલી જીવતરનો ચડે થાક,
હમણાં જાગીને યોગી લંબાવી હાથ અમારો ઝાલશે.

આવો જ અનુભવ જ્યારે અમે પ્રમુખસ્વામી મહારાજના અંતિમ દર્શન કરવા ગયા ત્યારે થયો કે હમણાં જાગીને બાપા લંબાવી હાથ અમારો ઝાલશે. એવા અવતારી પુરુષ પ્રમુખસ્વામી મહારાજશ્રીને વંદન.’

માનનીય ઉપમુખ્યમંત્રી શ્રી નીતિનભાઈ પટેલે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીને ભાવાંજલિ અર્પતાં જણાવ્યું: ‘આજે આપણે એવા વિરાટ વ્યક્તિત્વને શ્રદ્ધાંજલિ આપી રહ્યા છીએ કે જેમણે એમની દાયકાઓ સુધીની ધાર્મિક, સામાજિક, શૈક્ષણિક, આરોગ્ય વિષયક સેવાઓ દ્વારા લાખો લાખો મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર કર્યો છે. આમ તો આ શ્રદ્ધાંજલિ આપવા માટે આપણે ખૂબ નાના છીએ, કારણ કે, પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું જે વ્યક્તિત્વ હતું, એમનો જે પ્રભાવ હતો, સમાજ ઉપરની એમની જે અમીટ છાપ હતી, એ ગુજરાત પૂરતી, સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય પૂરતી મર્યાદિત નહોતી, પણ ભારતની બહાર પણ દુનિયાના અનેક દેશોમાં એ પ્રસરી હતી. એ પછી ખ્રિસ્તી ધર્મ પાળતો દેશ હોય, મુસ્લિમ ધર્મના અનુયાયીઓ હોય કે અન્ય કોઈ હોય; દુનિયા જેમનાથી દોરાય એવા પ્રેસિડન્ટ-રાષ્ટ્રપ્રમુખો, રાષ્ટ્રપતિઓ, વડાપ્રધાનો, પોપ કે અન્ય ધર્મ સંપ્રદાયના વડાઓ હોય. ભારતના પ્રખર વૈજ્ઞાનિક અને આપણા પૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. અબ્દુલ કલામથી કોઈ મોટા વૈજ્ઞાનિક આપણા ભારત દેશના તાજેતરના ઇતિહાસમાં થયા નથી. ખૂબ સેવાભાવી એવા અણુ વિજ્ઞાનના ‘મિસાઈલ મેન’ ડૉ. અબ્દુલ કલામ મુસ્લિમ ધર્મના અનુયાયી હોવા છતાં પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના પરમ ભક્ત બન્યા હતા. ડૉ. કલામે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પર અંગ્રેજીમાં ‘ટ્રેન્સેન્ડન્સ’ પુસ્તક લખ્યું જેનું વિવિધ ભાષાઓમાં ભાષાંતર થયું. તેની લાખો નકલો આખા દેશમાં અને દુનિયામાં આજે વંચાય છે. આવા વિરાટ વ્યક્તિત્વ સમાન પ્રમુખસ્વામી મહારાજની મારે એક નાની વાત કહેવી છે. અહીં કોઈ એવા નથી કે જેમને પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સાથેના યાદગાર પ્રસંગો ન હોય. પરંતુ, આજે મારે તેમની માનવ-સેવાની એક વાત સન્માનીય ગૃહને કહીને એમને

શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરવી છે.’ એમ કહીને ગુજરાતમાં આવેલા સન ૨૦૦૧ના ભૂકંપ પ્રસંગે વિષમ પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે પણ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ કચ્છ પધાર્યા હતા, તેના સહયાત્રી અને સાક્ષી શ્રી નીતિનભાઈએ તે સ્મૃતિઓને તાદૃશ્ય કરીને વિશેષમાં જણાવ્યું: ‘ધરતીકંપ હતો, આફ્ટર શોક આવી રહેલા, તરત ને તરત ધરતી ધ્રૂજ રહી હતી, હલી ગયેલાં મકાનો જે પડવા પાત્ર હતાં એ પડી ગયાં અને પડતાં હતાં, આવા વિષમ સંજોગોમાં પણ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે સહેજ પણ હિંમત હાર્યા સિવાય કચ્છમાં પોતે જાતે જવાનું પસંદ કર્યું અને ભુજ ગયા. મંદિરના કેમ્પસમાં હજારો હજારો અસરગ્રસ્ત લોકો માટે ત્યાં તાત્કાલિક કેમ્પ ચાલુ કરવામાં આવ્યા હતા, એ ફક્ત સ્વામિનારાયણના ભક્તો પૂરતો કે સંપ્રદાય પૂરતો મર્યાદિત નહોતો. તમામ અસરગ્રસ્તો માટે આ કેમ્પ કર્યો હતો. લોકો ડરી ડરીને કચ્છ છોડી રહ્યા હતા, એવા સમયે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ એમના સંતો અને સ્વયંસેવકો સાથે જે સેવા આપતા હતા, એ અજોડ હતું.’

પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીની અન્ય અનેકવિધ સેવાઓની સ્મૃતિ કરીને માનનીય ઉપમુખ્યમંત્રીશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ‘પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં અંતિમ દર્શને આ દિવસોમાં જે ૨૦-૨૫ લાખ કરતાં વધારે આખી દુનિયામાંથી ભક્તો આવ્યા, તેમાં કોઈ જાતની અશાંતિ નહીં, કોઈ જાતની ધક્કામુક્કી નહીં, કોઈ ઈનડિસિપ્લિન નહીં! ૨૪ કલાક ભાઈઓ, બહેનોને શાંતિથી પૂજ્ય બાપાનાં દર્શન થાય એવી સુંદર વ્યવસ્થા! ટ્રાફિકથી માંડીને પીવાનું પાણી, ઉતારાની વ્યવસ્થા એ આપણે જોઈ. દુનિયાના અનેક મહાનુભાવો વડાપ્રધાન માનનીય નરેન્દ્રભાઈથી માંડી દરેક પક્ષના અગ્રણીઓ ત્યાં એમને શ્રદ્ધાંજલિ આપવા, એમના અંતિમ દર્શન કરવા ગયા. પણ કોઈ જાતની તકલીફ કોઈને ન પડે એવું શિસ્તબદ્ધ આયોજન! જે ત્યાં હંમેશાં દરેક પ્રસંગોમાં થાય છે, તે આ દુઃખના પ્રસંગમાં પણ થયું — એ આપણે બધાએ જોયું છે. હિંદુ અને બધા જ ધર્મના પૂજ્ય સંતોએ એમને જે શ્રદ્ધાંજલિ આપી છે, એ એમનું વિરાટ વ્યક્તિત્વ આખી દુનિયામાં પ્રગટ થયું અને એ આપણે બધાએ જોયું છે. આજે આપણા સન્માનનીય ગૃહમાં આપણે સૌ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને પ્રાર્થના કરીએ કે એમના માર્ગદર્શન, આશીર્વાદથી ગુજરાત અને દેશની સતત પ્રગતિ થતી રહે.’

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી શક્તિસિંહજી ગોહિલે ગૃહને સંબોધતાં કહ્યું: ‘કોઈ દિવ્ય આત્મા આ પૃથ્વી પર અવતરે છે, જેના માધ્યમથી સમાજને કંઈક માર્ગદર્શન, નવી દિશાઓ મળતી હોય છે. હું ખૂબ નસીબદાર રહ્યો કે એવા મહાન દિવ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના પ્રીતિપાત્ર અને એમના નજીક રહેવાનો મને અવસર મળ્યો છે. હું કોલેજનો વિદ્યાર્થી હતો. જિલ્લા પંચાયતનો ચૂંટાયેલો સભ્ય, મારી રાજકીય કારકિર્દીની શરૂઆત હતી. તે જ સમયે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે સામેથી કહ્યું કે બાપુ! ગઢડા જવું છે પણ, તમારે ગામ લીમડા રોકાણ કરીશું અને ગામમાં સભા પણ કરીશું.’ અને એ પ્રસંગે મારે ત્યાં ભોજન પણ લીધું. ત્યારથી જ વર્ષમાં ઓછામાં ઓછું બે વખત દર ગુરુપૂર્ણિમા અને એમની જન્મજયંતીનો ઉત્સવ હોય ત્યારે ત્યાં મેં હાજરી આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.’

જીવનશુદ્ધિ તથા આંતરધર્મ સંવાદિતાના ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ તથા પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના વિરાટ કાર્યને વિશેષ વર્ણવતાં શ્રી શક્તિસિંહજીએ જણાવ્યું હતું કે ‘અક્ષરધામ ઉપર હુમલો થયો, ત્યારે ઠેરઠેર ઘણો જ આક્રોશ હતો. પરંતુ ‘સંત ના હોત સંસાર મેં, તો જલી જાત બ્રહ્માંડ’. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પહેલી વાત એ કહી કે ભલે આતંકવાદીઓએ ગમે તે કર્યું, પરંતુ મારા દેશના જવાન એ અક્ષરધામની રક્ષા માટે શહીદ થયા એમાં મારા દેશનો એક મુસ્લિમ બિરાદર હિન્દુ ધર્મના મંદિરની રક્ષા કરતો કરતો શહીદ થયો છે. આ વાત જ્યારે સ્વામિનારાયણ ધર્મના સંત પ્રમુખસ્વામી મહારાજના મુખેથી નીકળે, પછી કોઈ ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરે, પણ સમાજમાં દેશવાસીઓનાં મન તોડી ન શકે! આ પ્રમુખસ્વામીની તાકાત હતી!’

માનનીય મંત્રીશ્રી ભૂપેન્દ્રસિંહજી મ. ચૂડાસમાએ સ્વાનુભવો વર્ણવતાં જણાવ્યું: ‘પૂજ્ય સ્વામીબાપા સાથેનો મારો વ્યક્તિગત અને કૌટુંબિક ૪૦ વર્ષનો નાતો રહ્યો છે. સૌને આશ્ચર્ય લાગે તેવી બાબત કહું. ભારતમાં જન્મ્યો હોય, અહીં ક્યાંય શિક્ષણ લીધું હોય, મા-બાપ સાથે કથા કીર્તનમાં ગયા હોય, મંદિરમાં ગયા હોય, નાના મોટા ધાર્મિક સંસ્કાર હોય અને તે બાળક યુવાન થાય અને દીક્ષા લે તે સમજી શકાય. પણ હિંદુસ્તાનની ધરતી ઉપર આવ્યો જ ન હોય, તે પશ્ચિમી સંસ્કૃતિથી રંગાયેલો હોય, ત્યાંના રીતરિવાજમાં રચ્યોપચ્યો હોય, હાઈલી ક્વોલિફાઈડ હોય તે પ્રમુખસ્વામી મહારાજના પ્રભાવમાં આવીને દીક્ષા લે તે નાનીસૂની બાબત નથી. તે યુગપુરુષના પ્રભાવથી જ થઈ શકે બાકી તે શક્ય નથી.’ પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીની અનેકવિધ સેવાઓનો નિર્દેશ કરીને તેઓએ ગુજરાતની જીવાદોરી સમાન નર્મદા યોજનાને

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના અપાર આશીર્વાદ પ્રાપ્ત થયા હતા તેની વિગતે વાત વર્ણવી હતી.

ભારતીય જનતા પક્ષના ગુજરાત પ્રદેશના અધ્યક્ષ અને માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ સ. વાઘાણીએ જણાવ્યું: ‘પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ એક સમગ્ર વિશ્વમાં સાચા માણસ બનાવવા માટેની ખૂબ મોટી ફેક્ટરી સમાન હતા. એમના પ્રભાવમાં સમગ્ર વિશ્વ અને ગુજરાતના સમાજ જીવનમાં અનેક લોકોએ એમના સિદ્ધાંત ઉપર સમાજ ઘડતરની સાથે સાથે વ્યક્તિગત ઘડતરના નિર્માણનું કામ કર્યું છે.’ એમ કહીને ભાવનગર યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થી નેતા તરીકે તેમણે અનુભવેલા પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સ્વાનુભવો પ્રસ્તુત કર્યા હતા. પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીનાં અંતિમ દર્શને ત્રણેય દિવસ આવીને તેઓએ ધન્યતા અનુભવી હતી.

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી જયંતભાઈ ર. પટેલે જણાવ્યું કે, ‘હું તો પ્રમુખસ્વામી મહારાજને એક સાક્ષાત્ ભગવાન માનું છું. આજે પણ એ આપણી સાથે જ છે, આપણી સમક્ષ જ છે. સમાચાર મળ્યા કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે દેહત્યાગ કર્યો છે ત્યારે બીજા દિવસે સવારે અમારા આદરણીય નેતા શ્રી પ્રફુલ્લભાઈ પટેલ સાથે અમે મુંબઈથી ચાર્ટર પ્લેનમાં ભાવનગર ઊતર્યા, ભાવનગરથી ઊતરીને સારંગપુર જતા હતા તે દરમિયાન અમને જે અદ્ભુત શક્તિ પ્રદાન થઈ હતી અને દર્શન માટેની સેવા મળી રહી હતી, એના ઉપરથી જ આપણે પ્રતીત થઈએ કે એ સાક્ષાત્ ભગવાન હાજર હતા. સાથે સાથે સંપ્રદાયનું જે પ્લાનિંગ હતું તે ખૂબ અદ્ભુત હતું. જે સરકાર ન કરી શકે એ એમણે કરી બતાવ્યું. ગાંધીનગરમાં (અક્ષરધામના ઉદ્ઘાટન મહોત્સવ પ્રસંગે) હું સંસદીય સચિવ હતો. ત્યારે રાત્રે ખૂબ વરસાદ પડ્યો હતો અને સવારે કાર્યક્રમ થાય એવું શક્ય નહોતું. પરંતુ પૂજ્ય સ્વામીબાપાએ મહોત્સવ સ્થળે રાત્રે સાક્ષાત્ આવીને એક ચક્કર માર્યું, અને ગુજરાત સરકારમાં અમે બેઠા હતા પણ અમારે કશું કામ ન કરવું પડ્યું, બધું જ યોગ્ય રીતે પાર પડી ગયું! એટલી શક્તિ હતી એમનામાં! આપણે આ ૧૮૨ સભ્યોએ પ્રેરણા લેવાની જરૂર છે. એમનું જે ધ્યેય હતું એ ધ્યેય લઈને આપણે દરેક સમાજ પાસે જઈએ તો મને લાગે છે કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપણને જે પ્રેરણા આપી છે — ‘સૌનું ભલું કરો’ — એ સાર્થક થશે.’

માનનીય મંત્રી શ્રી શંકરભાઈ લ. ચૌધરીએ પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીનાં ચરણે ભાવાંજલિ અર્પતાં જણાવ્યું કે, ‘આખું જીવન તેઓ બીજાના માટે જીવ્યા અને અનેક લોકોને નવી પ્રેરણા આપી. દુનિયાની દૃષ્ટિથી સાધુ અને સંન્યાસી માટેની જે વ્યાખ્યા હતી એ એમણે બદલી નાંખી. સેવાનાં કામ માટે એક સાધુ કે સંન્યાસી કેવું પરોપકારી જીવન જીવી શકે, એનો વૈજ્ઞાનિક અભિગમ શું હોય, એનું મેનેજમેન્ટ કેવું હોય, એ પ્રજા કલ્યાણ માટે શું શું કરી શકે — એનું શ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ દુનિયાને પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપ્યું.

અનેકનાં જીવનમાં પૂજ્ય સ્વામીબાપાએ નવો દીવો પ્રગટાવ્યો, નવી ચેતના જગાવી છે. બીજા દિવસે એમનાં અંતિમ દર્શને સારંગપુર અમે ગયા તો એટલી મોટી ભીડ અને છતાંય તમામ પ્રકારની વ્યવસ્થા! કોઈ જગ્યાએ અવ્યવસ્થા ન દેખાય! એક સેલ્ફ ડિસિપ્લિન! તે જોઈને આપણા દેશની અંદર આવું સેલ્ફ ડિસિપ્લિનનું એન્વાયર્નમેન્ટ બન્યું છે, એ વાતનો અત્યંત સંતોષ થાય. એક સંત આ પ્રમાણેનું કરીને જાય એ એક અદ્ભુત નવી દિશા પૂજ્ય બાપાએ આપી છે.’

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી ગ્યાસુદ્દીન હ. શેખે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીને ભાવાંજલિ અર્પતાં જણાવ્યું કે, ‘હું પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મારી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરવા માટે ઊભો થયો છું. જ્યારે અક્ષરધામ ઉપર કાયરતાપૂર્ણ હુમલો થયો એ સમયે બાપાએ જે શાંતિની અપીલ કરી, તેનાથી અમે બહુ પ્રભાવિત થયા હતા. અમે મુસ્લિમ સમાજનું એક પ્રતિનિધિ મંડળ લઈને સારંગપુર ખાતે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મળવા ગયા હતા. ત્યાં મને પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં જોવા મળ્યું કે એક સંતની એક સાધુતા શું હોય છે! તેમનામાં કોઈ કટુતા ન જોવા મળી કે આ મુસ્લિમ સમાજના લોકો અહીં આવ્યા છે! બે દિવસ પહેલાં જ આતંકવાદી ઘટના બની હતી, છતાં તેમણે તેમના સ્વયંસેવકોને બોલાવીને કહ્યું: ‘આ મુસ્લિમ સમાજના ભાઈઓને જમાડ્યા વગર જવા દેતા નહીં.’ અમને ત્યાં જમાડ્યા, અમને આશીર્વાદ આપ્યા!

થોડા દિવસો બાદ અક્ષરધામમાં દિવંગતો માટે એક શ્રદ્ધાંજલિ કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો. તે કાર્યક્રમમાં પણ અમને સ્વામીજી દ્વારા દાવત (આમંત્રણ) આપવામાં આવી. અમને કહેવામાં આવ્યું કે આ કાર્યક્રમમાં પણ તમારે હાજર રહેવાનું જ છે. અમને સૌને વિચાર આવતો હતો કે આવી ઘટના બની છે, ત્યારે ત્યાં જઈશું તો કંઈ અજુગતું તો નહીં

થાય ને? પરંતુ, અમે ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે અમને આવકારવામાં આવ્યા. આરતીમાં પણ અમે શામેલ થયા. આ માનવતાનો એક મોટો સંદેશ હતો. એમણે જે રીતે કટુતાનો જવાબ પ્રેમથી આપ્યો એ આપણા માટે સૌથી મોટો સંદેશ છે. એમને જો સાચી શ્રદ્ધાંજલિ આપવી હોય તો એમના જીવન-સંદેશનો આપણે સૌ અમલ કરીએ, એનાથી મોટી કોઈ શ્રદ્ધાંજલિ નહીં ગણાય.’

એમ કહીને તેમણે કેટલાંક અન્ય સંસ્મરણો રજૂ કર્યા હતાં. પ્રમુખસ્વામી મહારાજને જ્યાં પ્રમુખપદની ચાદર ઓઢાડવામાં આવી હતી, એ પ્રાસાદિક આંબલીવાળી પોળમાં મુસ્લિમ સમાજની બે વ્યક્તિઓએ બે મકાનનાં બાનાખત કર્યા હતાં, તેમને સમજાવીને આ પોળની ધાર્મિક ગરિમા જાળવવામાં તેમણે આપેલા સહયોગનો નિર્દેશ કરીને શ્રી શેખે જણાવ્યું કે, ‘એમણે આપેલા જીવન-સંદેશ પ્રમાણે જીવન જિવાશે એ જ સાચી શ્રદ્ધાંજલિ ગણાશે.’

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી ભૂષણભાઈ અશોકભાઈ ભટ્ટે પણ તેમના પિતાશ્રી અને પૂર્વ મંત્રી શ્રી અશોકભાઈ ભટ્ટ સાથેના પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીનાં અનેક સેવાકાર્યો અંગેના સ્વાનુભવો વર્ણવીને સ્વામીશ્રીને ભાવાંજલિ અર્પી હતી.

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી જોઈતાભાઈ ક. પટેલે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીની અનેકવિધ લોકસેવાઓનો નિર્દેશ કરીને સ્વાનુભવ વર્ણવતાં જણાવ્યું કે, ‘પ્રમુખસ્વામી મહારાજ મને ઓળખતા નહોતા, પરંતુ ૨૦૦૨માં ધારાસભાની ચૂંટણીમાં ૩૦૦૦ મતે મારી હાર થઈ ત્યારે પ્રમુખસ્વામી બાપાનો એમની સહીવાળો કાગળ મારા ઉપર આવેલો. એ કાગળ આજે સાચવીને રાખેલો છે. એમાં એમણે એમ લખ્યું હતું કે હાર-જીત થતી રહે, પરંતુ લોકસેવાનું કામ ચાલુ રાખજો. આવા દયાળુ સંત હતા એ. એમના આશીર્વાદથી ગુજરાત ખૂબ સુખી અને સમૃદ્ધ બન્યું છે.’

માનનીય ધારાસભ્ય શ્રી પ્રફુલ્લભાઈ છ. પાનશેરિયાએ યુવાસમાજ વતી ભાવાંજલિ અર્પણ કરતાં કહ્યું: ‘પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ હજારો યુવાનોની ધડકન શું કામ બન્યા? બાપાએ હજારો યુવાનોની અંદર ચૈતન્ય પૂર્યું. તેમને વ્યસનમુક્ત બનાવ્યા, તેજસ્વી વૃત્તિ સાથે યુવાનોનું ઘડતર કરવામાં એમનો ખૂબ મોટો ફાળો છે.’ પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીની લોકસેવાનો સ્વાનુભવ વર્ણવતાં તેમણે કહ્યું: ‘૧૯૮૭-૧૯૮૮માં ગુજરાતમાં કારમો દુષ્કાળ હતો ત્યારે પ્રમુખસ્વામીજીએ આજ્ઞા કરી કે જ્યાં પાણી હોય, ખેતીવાડી હોય એ લોકો વધારાનો ઘાસચારો વાવે અને જ્યાં નથી ત્યાં પહોંચાડે. ત્યારે તારાપુરના વલી ગામની અંદર ખેડૂતોએ આ રીતની ખેતી કરી અને જ્યાં લીલો ઘાસચારો ન હતો ત્યાં પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પૂજ્ય સ્વામીબાપા ખુશ થયા. એ ગામની અંદર ગયા, અને જે જે ખેડૂતોએ આ ઘાસચારો વાવ્યો હતો એમનું સન્માન કર્યું. પણ એમાંથી જેમણે નાના એવા ખેતરની અંદર થોડો ઘાસચારો વાવ્યો હતો એવા બે દલિત પરિવારના ભગવાનભાઈ અને રત્નાભાઈ હાજર નહોતા રહ્યા. બાપાએ એમને યાદ કર્યા. સાંજે પણ એ બહાર ગયા હતા તો પણ એમને બોલાવી એમને આશીર્વાદ આપ્યા ત્યારે એમને સંતોષ થયો. ઝૂંપડાં સુધી જેમણે માનવતાની સંભાળ લીધી છે, ઝૂંપડાં સુધી જેમણે ચૈતન્ય પ્રગટાવ્યું છે એ બાપા જ્યારે રાષ્ટ્રપતિ ભવનની અંદર જાય તો પણ ત્યાં વૉચમેન અને નાના એવા કર્મચારીને પણ આત્મીયતાથી મળે!’

ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતો અને ભગવદ્- ગીતાના શ્લોકોને ટાંકીને પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સર્વોત્તમ સંતત્વની અનુભૂતિ વર્ણવતાં શ્રી પ્રફુલ્લભાઈએ વિશેષમાં જણાવ્યું: ‘સ્વામીશ્રીનું માન-અપમાન પણ ઘણાંએ કર્યું હશે, પણ અનાસક્ત રહીને, આતંકવાદી જેવી પ્રવૃત્તિમાં પણ સ્થિતપ્રજ્ઞ રહીને તેમણે શાંતિનો સંદેશો ફેલાવ્યો છે, તે ‘ગુણાતીત સ ઉચ્યતે’ની ગીતાની વ્યાખ્યાને સાર્થક કરે છે.’

માનનીય મંત્રીશ્રી આત્મારામભાઈ મ. પરમારે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતાં કહ્યું: ‘પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી બાપાના સાંનિધ્યમાં રહેવાની મને તક મળી છે. ગઢડાના ધારાસભ્ય તરીકે બાપાની સાથે ઘણા દિવસો સુધી સત્સંગ કરવાનો મને અમૂલ્ય અવસર મળ્યો છે. ગઢડા વિસ્તારના વિકાસનાં કામોની સતત ચિંતા પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી બાપા કરતા હતા. ઘણી જગ્યાએ તો પ્રમુખસ્વામી બાપાના હસ્તે વિકાસનાં કામોનાં ભૂમિપૂજન અને લોકાર્પણના કાર્યક્રમો સાથે રહીને કરવાની મને તક મળી છે. આવા બાપાના અવસાનથી એક જબરજસ્ત ખોટ દેશ અને દુનિયાને પડી છે.’

માનનીય ધારાસભ્યશ્રી મોહનસિંહજી છો. રાઠવાએ કહ્યું: ‘વડોદરા જિલ્લાની ધરતી ઉપર, પાદરા તાલુકાના ચાણસદ ગામે, તે જમાનામાં ચંદનના વૃક્ષનું જે બી રોપાયું એ ચંદનબીજે વટવૃક્ષ બનીને સમગ્ર વડોદરા જિલ્લાનાં ૧,૯૯૦ ગામોને જ નહીં, ગુજરાત રાજ્યનાં ૧૮,૭૭૨ ગામો જ નહીં, હિન્દુસ્તાનનાં ૭ લાખ ગામો જ નહીં, તેથીય

વધારે દુનિયાના ૧૮૧ દેશોમાં સમગ્ર દુનિયાને પવિત્રતા, સુગંધ, સંસ્કારો આપ્યા છે — એને આ અને અન્ય રાષ્ટ્રના લોકો ક્યારેય ભૂલી શકે તેમ નથી.’ એમ કહીને તેમણે નર્મદા યોજના માટેના પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં પ્રદાનોનું સ્મરણ કર્યું હતું. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આદિવાસી વિસ્તારોમાં કરેલાં જીવનપરિવર્તનોની સ્વાનુભવની વાતો વર્ણવતાં શ્રી મોહનસિંહજીએ જણાવ્યું હતું કે ‘કેટલાંક આદિવાસી વિસ્તારનાં ગામો એવાં ગામો છે કે જ્યાં કોઈ પણ માણસ માથાકૂટ કરે તો ખૂન થઈ જાય. તેવા છોટાઉદેપુર તાલુકાના આદિવાસી વિસ્તારનાં ગામોમાં સ્વામીશ્રીએ રચેલાં ભવ્ય મંદિરો આજે મોજૂદ છે. જેતપુરપાલી તાલુકામાં ૧૯૯૨માં ચુલી ગામે એક જબરજસ્ત મોટું મંદિર બન્યું. એમાં ત્રણ દિવસ સુધી, મારા ઘરમાં જ રોકાણ કરીને સ્વામીજીએ આ મંદિરની સ્થાપના કરેલી. હજારો ભાવિક ભક્તો આ મંદિરના ઉદ્ઘાટનમાં હતા. તે સમયે પ્રતિષ્ઠા વખતે ભગવાનની મૂર્તિ સમક્ષ સ્વામીજીએ કાય ધર્યો અને વચ્ચેથી આખો તૂટી ગયો હતો! ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું હતું, અહીં દ્વારકા, કાશી, મથુરા અહીં જ બધું છે. અહીં સદાને માટે તમે દર્શન કરતા રહેજો. એ ભાવના સાથે આખા વિસ્તારની કાયાપલટ થઈ છે અને દારૂ, મરઘી, જુગાર, વ્યસન આ બધામાંથી આ સમાજ મુક્ત થયો છે. સમગ્ર ગુજરાતના આદિવાસી વિસ્તારનાં ૫,૮૮૪ જેટલાં જે ગામો બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાના સભ્યો બન્યાં છે, એ સૌ સમાજ વતી પ્રમુખસ્વામી બાપાને અંજલિ પાઠવું છું.’

વિધાનસભાના અનેક સભ્યો આ પ્રસંગે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રી વિષેના દિવ્ય સ્વાનુભવો કહીને તેઓના જીવન-કાર્ય-સંદેશનો મહિમા કરવા ઈચ્છતા હતા. જો કે, સમયની મર્યાદાને લક્ષ્યમાં લઈને વિધાનસભાના અધ્યક્ષ માનનીય શ્રી રમણભાઈ વોરાએ સમાપન કરતાં કહ્યું: ‘આદરણીય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ તેમજ આ ગૃહના સાત જેટલા સભ્યોનો શોકદર્શક ઠરાવ લઈને આવ્યા છીએ અને એમાં આદરણીય વિરોધપક્ષના નેતાશ્રીઓએ સૂર પુરાવ્યો એમાં હું પણ મારો સૂર પુરાવું છું.’

આ ગૃહની સાતેસાત વ્યક્તિઓએ પોતપોતાની જગ્યાએ શ્રેષ્ઠતમ કામ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. વિશેષ કરીને આપણી પરંપરાઓમાં એક સારી પરંપરા છે કે જે ગૃહના સદસ્યો હોય ને દિવંગત થયા હોય એના માટે જ આપણે ગૃહની સભા મુલતવી રાખતા હોઈએ છીએ, પરંતુ પહેલી વખતે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને શ્રદ્ધાંજલિ, આદરણીય માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રીએ આપી છે. અહીં ગૃહમાં બેઠેલા તમામ સભ્યશ્રીઓએ એક યા બીજા નાતે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સાથે સીધા સંપર્કમાં હશે. પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ એક લોકોત્તર મહાપુરુષ હતા. આવા મહાપુરુષોને શબ્દોથી બાંધવા માટે કદાચ શબ્દો પણ ટૂંકા પડતા હોય છે. પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ એક સંત હતા. સંતત્વને પામવું એ જન્મજાત હોય છે. એ ક્યારેય કોઈ પ્રક્રિયાથી થતું નથી. વેદ, ઉપનિષદ, મહાભારત, રામાયણ અને આપણા ધર્મગ્રંથોની અંદર સંતત્વની જે કાંઈ વ્યાખ્યા કરી છે એ બધાનો સરવાળો ભેગો કરીએ તેનું એક રૂપ એટલે પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ. સૂર્યનો પરિચય આપવો હોય તો એના માટે આપણે ટૂંકા પડીએ, એવા વ્યક્તિત્વને આજે આપણે અહીં શ્રદ્ધાંજલિ આપી છે. સમગ્ર દુનિયાભરમાં અનેક દેશોના લોકો સુધી હિંદુત્વની વાત, ધાર્મિકતાની વાત, સંસ્કૃતિની વાત ફેલાવવાનું કામ આદરણીય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કર્યું છે. એમણે જીવનઘડતરનાં મૂલ્યો આપ્યાં છે એ મૂલ્યોને આપણે સાચા અર્થમાં આત્મસાત્ કરીએ. એમનાં શાંતિ, સમરસતા, પ્રેમ અને બંધુત્વને મૂલવીએ અને એમને શ્રદ્ધાંજલિ આપીએ.’

સાચે જ, ગુજરાતની વિધાનસભાના ઇતિહાસની આ એવી અપૂર્વ ક્ષણો હતી જ્યારે તમામ સભ્યોનાં મન અને મસ્તિષ્ક એવા મહાપુરુષને અંજલિ આપી રહ્યાં હતાં, જેને માટે સૌનું હૃદય આદરથી છલકાતું હતું. વિધાનસભાના આજ સુધીના શિરસ્તાથી પર જઈને, ઇતિહાસના એક અનોખા પૃષ્ઠ સમાન યોજાયેલો આ અવસર પ્રમુખસ્વામી મહારાજની અસંખ્ય લોકોનાં હૃદય પર પડેલી અમીટ છાપનો એક વધુ પુરાવો હતો. સંતત્વના શિખર પર બિરાજમાન પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજને અંજલિ અર્પિને વિધાનસભાએ કંઈક સર્વોચિત કાર્ય કર્યાની કૃતાર્થતા અનુભવી હતી. ♦